

ZBORNÍK

**SLOVENSKÉHO
NÁRODNÉHO
MÚZEA**

**ANNALES
MUSEI
NATIONALIS
SLOVACI**

**ARCHEOLÓGIA
24**

**ROČNÍK
CVIII – 2014**

ZBORNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO MÚZEA

CVIII – 2014
ARCHEOLÓGIA
24

Redakčná rada

PhDr. Juraj Bartík, PhD. (predseda), PhDr. Gerta Březinová, CSc., Mgr. Radoslav Čambal, PhDr. Beata Egyházy-Jurovská, PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD., PhDr. Matej Ruttkay, CSc., PhDr. Etela Studeníková, CSc., PhDr. Vladimír Turčan

Zostavovateľ

PhDr. Vladimír Turčan

Mapové podklady

Martin Bartík a autori

Preklad do nemeckého jazyka Kristián Elschek a autori

Preklad do anglického jazyka Stephanie Staffen a autori

Preklad do slovenského jazyka

Gabriel Nevizánsky

Posudzovatelia

PhDr. Juraj Bartík, PhD., Mgr. Igor Bazovský, PhD., PhDr. Gerta Březinová, CSc., Mgr. Radoslav Čambal, Mgr. Eva Ďurkovičová, PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD., PhDr. Klára Fűrýová, Mgr. Igor Choma, PhDr. Vladimír Turčan

Grafická úprava: Ultraprint, s. r. o.

Tlač:

Vydalo: Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, Bratislava 2014

Náklad 350 kusov

© Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum 2014

ISBN 978 – 80 – 8060 – 338 – 0

PhDr. Magdalena Pichlerová, CSc.
*16. 9. 1931 – † 28. 10. 2014

OBSAH – INHALT

Kristýna Bulvová – Cebová: Zoomorfní plastika kozla z mladší doby kamenné z Třebosic (okr. Pardubice).....	9
<i>Zoomorphe Plastik eines Ziegenbocks aus der jüngeren Steinzeit aus Třebosice (Bz. Pardubice)</i>	14
Marián Klčo – Vladimír Krupa: Hrob kultúry so šnúrovou keramikou z lokality Krakovany-Stráže	17
<i>Ein Grab mit Schnurkeramik von der Fundstelle Krakovany-Stráže</i>	25
Branislav Kolena: Osteoantropologická analýza hrobu 1/2008 z lokality Krakovany-Stráže	26
Alexander Botoš: Sídliisko z doby bronzovej v Čerenčanoch (okr. Rimavská Sobota)	29
<i>Eine Siedlung aus der Bronzezeit in Čerenčany (Bezirk Rimavská Sobota)</i>	35
Petr Kos: K upřesnění datace hrobu H 895 z Modřic (Příspěvek k počátkům vývoje horákovské kultury na Brněnsku).....	37
<i>Zur Präzisierung der Datierung vom Grab H 895 aus Modřice (Beitrag zu Anfängen der Entwicklung der Horákovská-Kultur in der Region von Brno)</i>	56
Tereza Štolcová – Juraj Zajonc: Rekonštrukcia tkania v dobe halštatskej na základe nálezu tkáčskej dielne z Dunajskej Lužnej	59
<i>Reconstruction of Hallstatt period weaving, based on a weaving house at the Dunajská Lužná site</i>	80
Lýdia Gačková – Elena Mirošayová – Peter Šimčík: Nové nálezy k problematike doby halštatskej z územia Košickej kotliny	83
<i>Neue Funde zur Problematik der Hallstattzeit vom Gebiet Košice Becken</i>	92
Juraj Bartík – Radoslav Čambal: Laténske nálezy z Tisovca-Hradovej, okr. Rimavská Sobota.....	95
<i>Latènezeitliche Funde aus Tisovec-Hradová, Bz. Rimavská Sobota</i>	100
Radoslav Čambal – Ján Štrbík: Keltské sklené náramky z povodí Malokarpatských potokov	103
<i>Keltische Glasarmringe vom Einzugsgebiet der Bäche der Kleinen Karpaten</i>	123
Robert Frečer: A unique roman upper Lamp mold from Brigetio	127
<i>Horná časť unikátnej keramickej lampy z Brigetia</i>	132
Péter Prohászka: Über einige kaiserzeitlichen Funde aus der Südwestslowakei in Lichte neuer archivalischen Angaben	133
<i>Néhány császárkori délnyugat-Szlovákiai leletgyűjtésről új levéltári adatok tükrében</i>	143
<i>Nálezové celky zo staršej doby rímskej z juhozápadného Slovenska vo svetle nových archívnych prameňov</i>	144
Marek Budaj – Péter Prohászka: Ein Solidus des oströmischen Kaisers Anastasius I. aus Čataj.....	145
<i>Solidus východorímskeho cisára Anastázia I. z Čataja</i>	149
Vladimír Turčan: Včasnostredoveké sídliskové objekty z Lábu	151
<i>Frühmittelalterliche Siedlungsobjekte aus Láb</i>	186
Alena Šefčíková: Archeozoologické nálezy z včasnostredovekých sídliskových objektov z Lábu, okr. Malacky... ..	187
<i>Archeo-zoological findings in settlement buildings in Láb, Malacky district</i>	196
Mária Müllerová: Depoty južných Slovanov a ich klasifikácia pomocou metódy hlavných komponent.....	197
<i>Hortfunde der Südslawen und Ihre Klassifikation mithilfe der Methoden der Hauptkomponenten</i>	211
Erik Hrnčiarik: Archeologický výskum v exteriéri kostola Narodenia sv. Jána Krstiteľa v Modre	213
<i>Archäologische Grabung im Exterieur der Kirche der Geburt des Hl. Johannes des Täufers in Modra</i>	220

<i>Petra Šimončíčová Kořšová: Súbtor skla z Killyho kúrie v Častej</i>	221
<i>Glaskomplex aus der Killy-Kurie in Častá</i>	243
<i>Daniel Antoni: Dve krátke chladné zbrane z hradu Devín</i>	245
<i>Zwei kurze blanke Waffen aus Burg von Devín</i>	250

KOLOKVIUM

<i>Vladimír Turčan: Dvanásty ročník kolokvií k otázkam rímsko-germánskej archeológie</i>	251
<i>Der zwölfte Jahrgang der Kolloquien zu den Fragen der römisch-germanischen Archäologie</i>	252
<i>Eduard Droberjar: Poznámky ke studiu o nejstarší germánské keramice v Čechách a n Moravě</i>	253
<i>Bemerkungen zum Studium über die älteste germanische Keramik in Böhmen und Mähren</i>	260
<i>Petr Zavřel: Nález hrcovitých nádob s tzv. kyjovitým okrajem z období LTD2B – ŘA z jižních Čech</i>	261
<i>Die Funde der Töpfe mit kolbenförmig verdicktem Rand aus der Zeitspanne LTD2b – ŘA aus Südböhmen</i>	269
<i>Jan Jílek – Vít Vokolek – Kristýna Urbanová: Tkalcovská dílna ze Slepotic, okr. Pardubice. Předběžné vyhodnocení</i>	270
<i>Die Webereiwerkstatt aus Slepotic, Bz. Pardubice. Vorläufige Auswertung</i>	292
<i>Daniel Bursák: Keramický soubor ze sídliště starší doby římské u Tuchlovic, okr. Kladno</i>	295
<i>Keramikkomplex von der Siedlung aus der älteren römischen Kaiserzeit bei Tuchlovice, Bz. Kladno</i>	302
<i>Kristian Elschek: Ein frühgermanisches Grubenhaus mit Aucissa-Fibel und ein augusteischer As mit Kontermarke des VARUS aus Zohor (Westslowakei). Beitrag zur Ankunft der ersten Germanen und Römer in den Mitteldonaupraum</i>	303
<i>Včasnogermánska polozemnica zo sponou typu Aucissa a augustovský as s kontramarkou „Varus“ zo Zohora (Západné Slovensko). Príspevok k príchodu najstarších Germánov do stredného Podunajska</i>	312

RECENZIE - BESPRECHUNGEN

<i>Erik Hrnčiarik: Römische Kulturgut in der Slowakei. Herstellung, Funktion und Export römischer Manufakturzeugnisse aus den Provinzen in der Slowakei. Bonn 2013.</i>	315
<i>Luděk Galuška: Hledání původu. Od avarských bronzů ke zlatu Velké Moravy. Search for the origin. From Avar bronze items to Great Moravian gold. Brno 2013.</i>	316

SKRATKY ČASOPISOV A PERIODÍK

Acta Arch. Acad. Scien. Hungaricae	= Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest
Anodos	= Anodos. Studies of the ancient World. Trnava
Alt Thüringen	= Jahresschrift des Museums für Ur- und Frühgeschichte Thüringens. Weimar
Antike Welt	= Antike Welt Zeitschrift für Archäologie und Kulturgeschichte. Zürich
Apulum	= Buletinul Muzeului regional Alba Iulia. Alba Iulia
Arh. Vestnik	= Arheološki Vestnik. Ljubljana
Arch. Austriaca	= Archaeologia Austriaca. Beiträge zur Paläoanthropologie, Ur- und Frühgeschichte Österreichs. Wien
Arch. Polona	= Archaeologia Polona. Warszawa
Arch. Pragensia	= Archaeologia Pragensia. Praha
Arch. Österreich	= Archäologie Österreichs. Wien
Arch. Výskumy Jižné Čechy	= Archeologické výskumy v jižních Čechách. České Budějovice
Arch. Ért.	= Archaeologiai Értesítő. Budapest
Arch. Hist.	= Archaeologia Historica. Brno
Arch. Rozhledy	= Archeologické Rozhledy. Praha
AUNC	= Acta Universitatis Nicolai Copernici. Toruń
AVANS	= Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku. Nitra
BAR	= British Archaeological Reports. Oxford
Ber. RGK	= Bericht der Römisch-Germanischen Kommission. Mainz am Rhein
BJV	= Berliner Jahrbuch für Vor- und Frühgeschichte. Berlin
Budapest Régiségei	= Budapest régiségei. A Budapesti Történeti régészeti Múzeum Évkönyve. Budapest
Castelologica Bohemica	= Castelologica Bohemica. Praha
Časopis Moravského Mus.	= Časopis Moravského Musea. Brno
Čas. MSS	= Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Martin
Časopis Národ. Mus.	= Časopis Národního muzea. Praha
Dacia	= Dacia - Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Bucarest
EAZ	= Ethnographisch-Archäologische Zeitschrift. Berlin
FontArchIug	= Fontes Archeologiae Jugoslaviae. Beograd
Folia Arch.	= Folia Archaeologica. Annales Musei Nationalis Hungarici. Budapest
FiS	= Forschungen in Stillfried. Wien
Fundber. Österreich	= Fundberichte aus Österreich. Wien
Germania	= Germania. Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts. Frankfurt am Main
Herman Ottó Múz. Évk.	= A Herrmann Ottó Múzeum Évkönyve
Hist. Carpatica	= Historica Carpatica. Zborník Východoslovenského múzea v Košiciach. Košice
Hist. Nitrensia	= Studia Historica Nitrensia. Nitra
Historica	= Zborník FIF UK Historica. Bratislava
IzvVAD	= Izvestiia na Varnenskoto archeologičesko družestvo. Varna
JbMeckl	= Jahrbuch für Bodendenkmalpflege in Mecklenburg. Schwerin
Jahrb. RGZM	= Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums. Mainz
Jahresschr. Mitteldt. Vorgesch	= Jahresschrift für Mitteldeutsche Vorgeschichte. Halle/Saale
JSH	= Jihočeský sborník historický České Budějovice
KblAG	= Korrespondenzblatt der deutschen Gesellschaft für Anthropologie. Braunschweig
MAAPrilep	= Macedoniae Acta Archaeologica. Prilep

MAGW	= Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft. Wien
MarbSt	= Marburger Studien zur Vor- und Frühgeschichte. Marburg
MatStarWczes	= Materiały starożytne i wczesnośredniowieczne. Wrocław – Warszawa – Kraków - Gdańsk
Mitt. Anthr. Ges. Wien	= Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien.
Mitt. DAI	= Mitteilungen des Deutschen Archaeologischen Instituts
Mitt. Österreichischen Arbeitsgemeinschaft für Ur- u. Frühgesch.	= Mitteilungen der österreichischen Arbeitsgemeinschaft für Ur- und Frühgeschichte. Wien
Mitt. Prähist. Komm. Österr. Akad.	= Mitteilungender Prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. Wien
Nové obzory	= Nové obzory. Spoločenskovedný zborník východného Slovenska. Košice
Num. Sborník	= Numismatický sborník. Praha
Obzor Praehist.	= Obzor praehistorický. Praha
Pam. Arch.	= Památky Archeologické. Praha
Pam. Múz.	= Pamiatky a múzeá. Revue pre kultúrne dedičstvo. Bratislava
PBF	= Prähistorische Bronzefunde
Prähist. Zeitschr.	= Prähistorische Zeitschrift. Leipzig (Berlin)
Pravěk N. Ř.	= Pravěk. Nová Řada. Sborník Příspěvků Moravských a Slezských Archeologů. Brno
Přehled Výzkumů	= Přehled Výzkumů AÚ ČSAV. Brno
Pril. Inst. arheol. Zagrebu	= Prilozi Instituta za archeologiju u Zagrebu. Zagreb
Przegląd Arch.	= Przegląd Archeologiczny. Poznań-Wrocław-Warszawa
Rad vojvođanskih Muz.	= Rad vojvođanskih Muzeja. Novi Sad
RGF	= Römisch-Germanische Forschungen. Frankfurt a. M.
Rég. Füzetek	= Régészeti Füzetek. Budapest
Reussia	= Reussia. Časopis Správy Národného parku Muránska planina. Revúca
Sbor. MSS	= Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Martin
Sborník Národ. Muz. Praha	= Sborník Národního muzea v Praze. Praha
Sborník Prací Fil. Fak. Brno	= Sborník Prací Filosofické Fakulty Brněnské University. Brno
Situla	= Razprave Narodnega Muzeja v Ljubljani. Ljubljana
Slov. Arch.	= Slovenská archeológia. Časopis Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied v Nitre. Nitra
Slov. Num.	= Slovenská numizmatika. Nitra.
Starinar	= Starinar. Revue de la société archéologique de Belgrade. Belgrade
Stud. Hist. Nitriensia	= Studia Historica Nitriensia. Nitra
Studie Arch. Ústavu ČSAV	= Studie Archeologického Ústavu ČSAV. Brno
Stud. și Cerc. Istor. Veche	= Studii și Cercetări de Istorie Veche și Archeologie. Bucarest
Štud. Zvesti AÚ SAV	= Študijné zvesti Archeologického ústavu Slovenskej Akadémie vied. Nitra
VAMZagreb	= Vjesnik Arheološkog Muzeja u Zagrebu. Zagreb
Vsl. Pravek	= Východoslovenský pravek. Nitra - Košice
Zalai Múz.	= Zalai Múzeum. Zalaegerszeg
Zbor. SNM, Arch.	= Zborník Slovenského národného múzea. Archeológia. Bratislava
Zbor. SNM, Hist.	= Zborník Slovenského národného múzea. História. Bratislava
Zeitschr. Arch.	= Zeitschrift für Archäologie. Bonn
Zeitschr. Schweizer. Arch. u. Kunstgesch.	= Zeitschrift für Schweizerische Archäologie und Kunstgeschichte. Basel
Zlatá stezka	= Zlatá stezka. Prachaticce
Zprávy Československé Společnosti Arch.	= Zprávy Československé společnosti archeologické při ČSAV. Praha
Zprávy České Arch. Společnosti.	= Zprávy České archeologické společnosti – Sdružení Archeologů Čech, Moravy a Slezka. Praha

K UPŘESNĚNÍ DATACE HROBU H 895 Z MODŘIC (PŘÍSPĚVEK K POČÁTKŮM VÝVOJE HORÁKOVSKÉ KULTURY NA BRNĚNSKU)

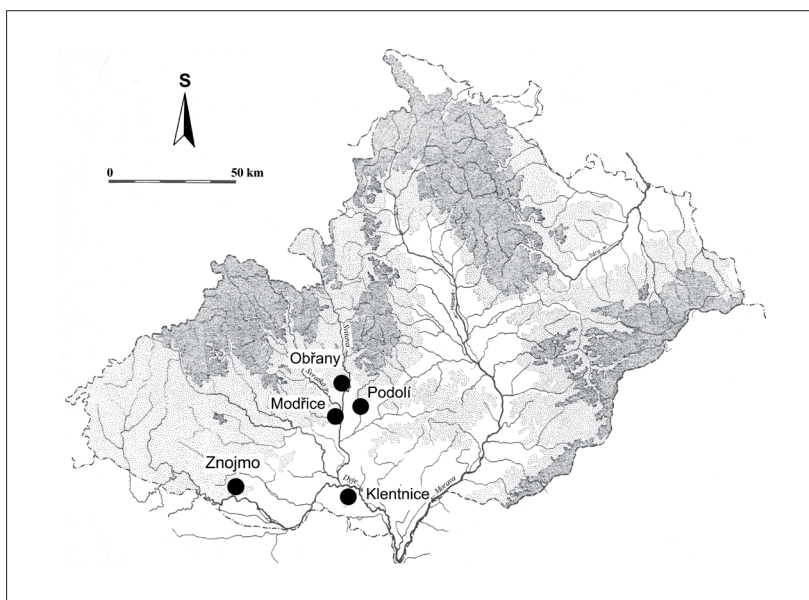
PETR KOS

Keywords: Czech Republic – Moravia – Brno basin – Horákov culture – burial rite – interaction – chronology

Abstract: On dating more accurately the grave H 895 from Modřice (Paper on the beginnings of the development of the Horákov culture in the Brno region). The paper aims to link in with the work devoted to grave H 895 from Modřice (district of Brno-surroundings) in 2008. At that time part of it was attributed to the Calenderberg culture. Now, however, conditions in Moravia have come together to make us turn our attention once more in this direction and to point out the difficulties of the processes which created the Horákov culture at the beginning of the Hallstatt period in the area to the south of the Brno basin. Using a comparative method taking into account similar closed and well dated units from areas lying in the Danube region and south-eastern Prialpi region, the author dates the grave more precisely and outlines the assumed role of social aspects which might have played a role in its material composition. Thanks to the stratigraphically favourable conditions, the contents of the grave can be classified into two groups of findings which provide their own specific chronological testimony. The aim of the paper is to explain further the process which can be traced in the similar distribution of offerings as in certain other graves in the Modřice burial site which is currently being analysed.

ÚVOD

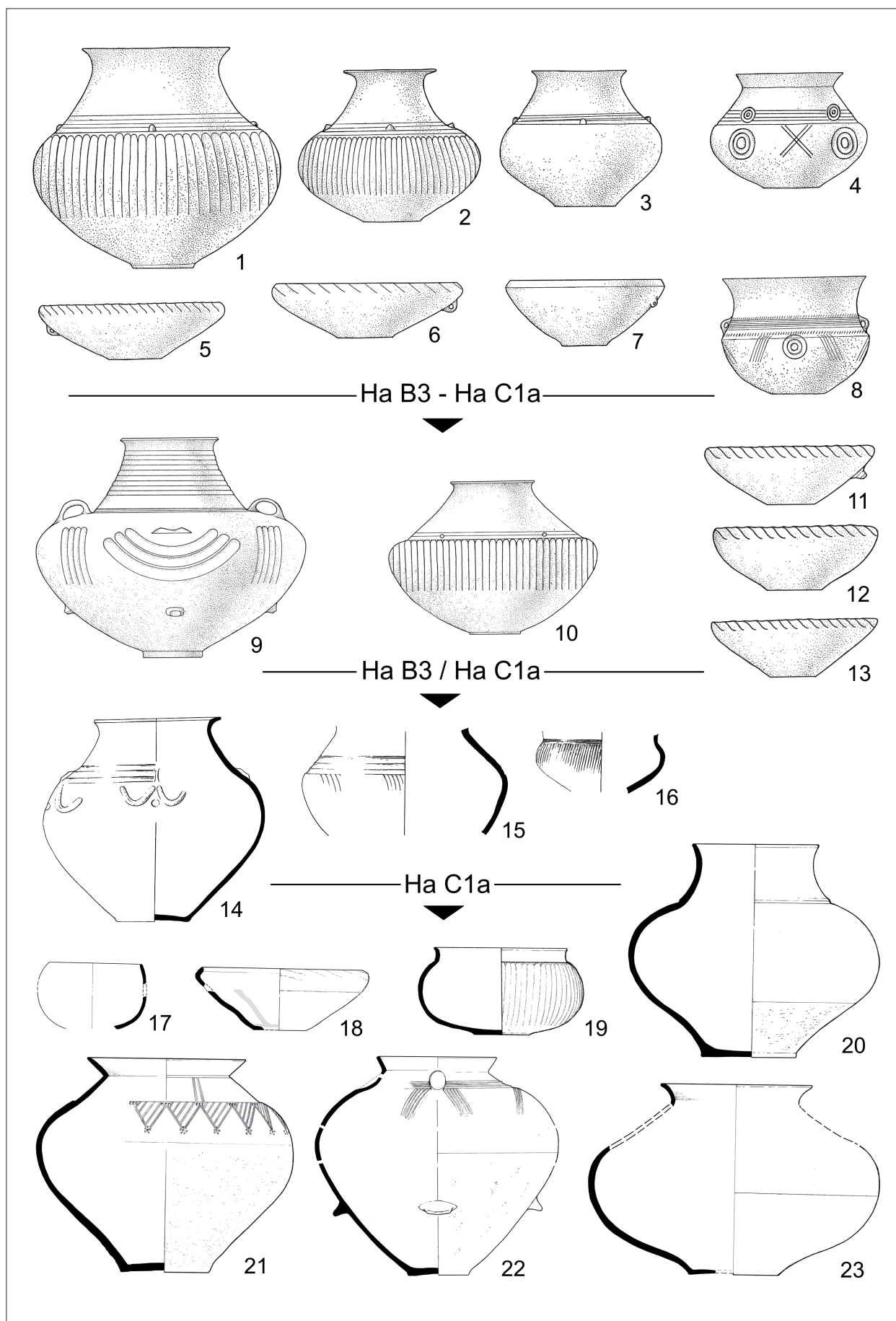
Brněnská kotlina představovala svou výhodnou polohou na křižovatce dálkových cest již od pravěku důležité sídelní centrum, ve kterém se vyvíjely kulturní skupiny, které byly formovány pod vlivy podunajského a lužického světa. Z hlediska halštatského vývoje, se na jižní Moravě jedná o území, o kterém se soudí, že se na něm odehrál na sklonku doby bronzové a halštatské autochtonní přerod kultury podolské v kulturu horákovskou (Podborský 1970, 173–186; 1980, 95; Nekvasil 1993). Klíčové místo tohoto dějství lze vymezit severní částí brněnské kotliny, kde se nachází rozsáhlé hradisko lidu popelnicových polí typu „Gipfelburg“ v Brně-Obřanech (Adámek

Obr. 1 Mapa popisovaných horákovských hrobů stupňů Ha B3–Ha C1a na Moravě (sestavil autor).

1961; Podborský 1996, 206) a soutokem říčky Bobravy s řekou Svatkou (Kos 2004; Čížmářová/Holubová 2011, 324, 343). I když jsou doklady halštatského osídlení obřanského Hradiska poměrně nevýrazné (Podborský 1996, 229, obr. 11), z velkého pohřebiště na jeho předhradí pochází hroby, i jednotlivé nálezy, které dokládají centrálně-regionální význam hradiště ještě na přelomu doby bronzové a železné. Jedná se o dva žárové hroby č. 140 a 169, které byly Ch. Parem zařazeny díky svým pokročilým výbavám do časně halštatského stupně Ha C1a (Adámek 1961, obr. 90, 99; Podborský 1970, Taf. 58, 59; 1996, 227, 228, obr. 9, 10; Pare 1998).¹ Keramická výbava obou hrobů naznačuje ještě doznívání kulturních vlivů středodunajských a lužických popelnicových polí, které začínaly být formovány novými trendy, jenž na Moravě souvisely s pronikáním thráko-kimmerijských tradic nositelů invazního kulturního komplexu Mezöcsát na konci doby bronzové,

¹ Antropolog Z. Tvrďý zjistil, že v hrobě č. 140 byli pohřbeni dva jedinci, díky čemuž lze pochopit neobvyklou početnost zastoupených milodarů, inklinujících k pohřebním výbavám ženského i mužského pohlaví (Tvrďý 2007). Autor pracovně vyděluje pro tento obřanský celek dvě pomocné stratigrafické sekvence (H 140/1 a 140/2).

Obr. 2 Keramika hrobových celků H 140 (1 – 8) a 169 (9 – 13) nejstaršího počátečního halštatského stadia (Ha B3 / Ha C1a) z pohřebiště Brno-Obřany, Podolí H 1 / 1974 (14 – 16) a časného halštatu (Ha C1a) z Modřic – H 3819 (17 – 23), (různá měřítka: podle Adámek 1961; Podborský 1970; Říhovský 1982; Salaš 1993 a autora).

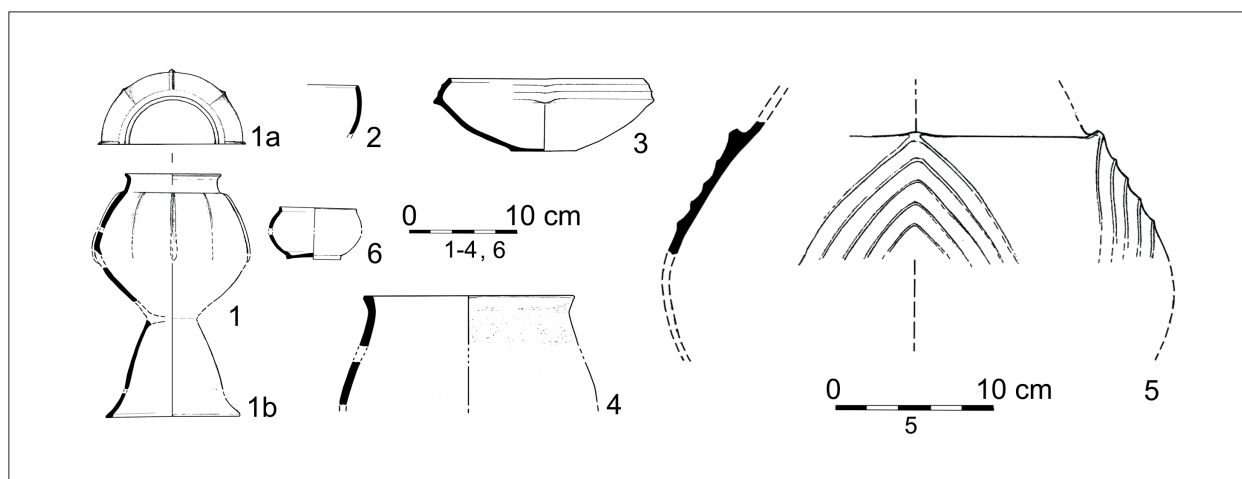
plynoucích na jižní Moravu ze severu Karpatské kotliny (Ha B2/3: *Salaš 2011; Romsauer 1999*). M. Golec k nim připojil ještě hrob č. 1/1974 z Podolí (*Říhovsky 1982; Golec 2005, 37, 38*).

Po odevzdání doktorské disertace M. Golce (*Golec 2005*) vyvstal na Moravě problém, spojený s datováním hrobových celků následného starého horákovského stupně, které doposud činilo jihomoravské archeologii problémy (srv. *Salaš 1995, 339*). M. Golec vyčlenil pro toto období stupeň Ha C1b a naznačil jeho absolutní data (cca 730/720-670 př. n. l.), která odvodil z podrobně propracovaného chronologického systému severozápadního Přialpí (*Golec 2007, s. další literaturou*). Zároveň však naznačil, že k jeho naplnění nejsou z Moravy v současné době k dispozici téměř žádné reprezentativní celky a že bude nutné vyčkat pro jeho definici nových archeologických pramenů. Sám pak pro starohorákovský stupeň vybral reprezentativní hrobový celek č. 1 z Prosiměřic na Znojemsku, který byl již dříve představen a chronologicky takto ukotven V. Podborským (*Podborský 1980; Golec 2005, 473, 474; Stegmann-Rajtár 1992b, Taf. 114, 115*).

Podobně se pokusila vydělit z dosavadních jihomoravských nálezových fondů starohorákovské hroby S. Stegmann-Rajtárová (*Stegmann-Rajtár 1992b*), která na základě svého katalogu a dostupných keramických tvarů z jednotlivých nalezišť, roztrídila některé reprezentativnější celky do halštatských stupňů Ha C1 (Formengruppe Ia), Ha C1/C2 (Formengruppe Ib), Ha C2 (Formengruppe IIa) a počátku Ha D1 (Formengruppe IIb). Tyto hroby pak propojila s šesti chronologickými horizonty, které zhruba odpovídaly horizontům H. Parzingera (*Stegmann-Rajtár 1992a, 132-170; Parzinger 1988, 124, 125*). Pro časný halštát (horizont 1) vybrala S. Stegmann-Rajtárová hroby č. 78 a 114 z Klentnice a starohalštatskému období přiřadila celky horizontu 2, autorka pro něj vybrala hroby z Modřic 1, Bošovic 2, a také obě mohyly z Brna-Holásek, které mohou být v současnosti spolehlivě zařazeny až do období středního halštatského stupně Ha C2 (*Stegmann-Rajtár 1992a, 162*).² V jejím podání byla také poprvé vyslovena domněnka o časně halštatské kolonizaci jižní Moravy skupinou (-nami) obyvatel s původem v oblasti bavorského Podunají, čímž byla vůbec poprvé vážněji zpochybněna kontinuita vývoje jihomoravského halštátu z podloží domácích popelnicových polí (srv. *Podborský 2002, 170*). Podkladem pro vypracování této migrační teorie se stalo pohřebiště v Klentnici, ležící na samém okraji jihu Moravy, které svou hmotnou kulturou jako jediné na Moravě vykazuje přímou kulturní i sociální souvislost s časným halštatským osídlením horního rakouského a německého Podunají. Tento proces měl směřovat z center v Dolním Bavorsku, odkud se měl šířit kulturní i fyzický vliv nositelů západohalštatské kultury do rakouského prostoru k Linzi a odtud podél toků Dyje a Svratky až na Brněnsko, což také autorka doložila početnými analogiemi v keramické produkci obou oblastí (*Stegmann-Rajtár 2009, 236-238, Abb. 6-8*). I když byly první reakce z Moravy na její podněty vesměs značně kritické (*Salaš 1995; Podborský 2002; Golec 2005, 351-353*), podařilo se je nakonec překonat a problematice tzv. „cizích“ nebo dokonce „invazních“ aktivit, se postavit formou publikací nových nálezových celků, které by nám mohly být nápomocné tyto složité nadkulturní procesy osvětlit (např. *Kos 2004; 2011a; 2011b*). Za jeden z nejnovějších pramenů, jenž nám významně přispívá do této diskuse, lze označit hrob H 895 z Modřic – „Sádků“, který by mohl být skutečnou chronologickou oporou pro pochopení vydělení nálezových celků časného a starohalštatského vývoje horákovské kultury na Moravě. Celek byl poprvé publikován v roce 2008 (*Kos/Golec 2008*), kdy byl předběžně posouzen jako hrob nositele horákovské kultury středního stupně Ha C2 s doklady přejímání keramických tradic kalenderberského kulturního okruhu. Nyní bychom si tento celek opět přiblížily a prostřednictvím nové analýzy si jej pokusili kulturně přehodnotit a datovat podstatně přesněji než bylo dříve možné, neboť při dalším vyhodnocování modřického pohřebiště bylo zjištěno, že hrob H 895 zde nepatří svým materiálním projevem zase k tak výjimečným, jak se dříve soudilo (srv. *Kos/Golec 2008, 303*), a že svým obsahem doplňuje typologickou škálu nálezů, která nám umožňuje podrobně rozvinout vnitřní chronologii celé nekropole, která dokumentuje s vysokou pravděpodobností převážnou část vývoje jihomoravské horákovské kultury na Brněnsku.

V roce 2003 byl prováděn jihozápadně města Modřic záchranný výzkum, při kterém byl v tratích „Sádky“ a „Rybíky“ zachycen okraj neobvykle rozsáhlého halštatského pohřebiště. Poměrně brzy po jeho objevu byly archeologické veřejnosti předloženy první předběžné výsledky výzkumu, jež se zatím omezily pouze na publikaci zajímavých ženských hrobů s nevšedními pásovémi garniturami, které však neposkytly další podrobnější informace o zbývajících částech nekropole (srv. *Kos 2004*). Od okamžiku prvního dílčího zveřejnění se stav poznání lokality značně změnil. Do roku 2009 bylo na pohřebišti prozkoumáno téměř 100 hrobů a nově lokalizovány i objekty nedalekého soudobého sídliště, s hroby, které nám zde společně s dalšími objekty dokumentují pohřební a sídlištní aktivity sahající již do mladší a pozdní doby bronzové (*Parma 2011; Fojtík/Parma 2013, 62*). Z posledních zjištění plyne poznatek, že v periferní části halštatské nekropole bylo pohřbíváno již v pozdní době bronzové a že hroby náležely evidentně jen podolské fázi kultury středodunajských popelnicových polí.

² B. Teržanová propojila vrstvu Poštela II s nálezy z Frögu – mohyly č. 1489/32, která obsahovala bronzovou trojnožku, jež v etruské Itálii souvisí s obdobím 2. pol. 8. stol. př. n. l. (*Teržan 1990, 35*).

Obr. 3 Kresebné vyobrazení starší skupiny nálezů (I) z hrobu H 895 (kresba autor).

Dosavadní situace doznala na počátku doby halštatské náhlé změny. V Modřicích bylo založeno pohřebiště, jehož hroby vypovídají o jiném vývoji, než který mu předcházel. Na začátku pohřbívání zachycuje nekropole cizí provenienci keramiky, nebo nás alespoň referuje o napodobování její produkce, která se předtím vyvinula v oblasti jihoněmeckých popelnicových polí. Jedním takovým představitelem je v Modřicích hrob H 895, kterým se nyní hodlám zabývat. V jeho inventáři vystupují současně vedle sebe kulturní projevy západohalštatského a východohalštatského okruhu, které nemají v jihomoravském vývoji pohřebišť žádné starší předlohy.

Jedná se o komorový hrob (mohyla se nedochovala), se žárovým pohřbem na hromádce s bohatou keramickou výbavou, jenž patří v rámci modřického pohřebiště svou úpravou k průměrně bohatým (soc. skupina IIa: *Golec 2005*, 412, tab. 271). Úprava i konstrukce hrobu byla provedena v souladu s pohřebním rytmem vyspělé halštatské kultury podunajského okruhu. Mezi polospálenými zbytky kostí byl nalezen drobný železný kroužek s fragmentem navlečené tyčinky (patrně závěsek), u kremace byly ještě přiloženy části dlouhých zvířecích kostí s železným porcovacím rituálním nožem (srv. *Kos/Golec 2008*, 313, obr. 4:6, 7).

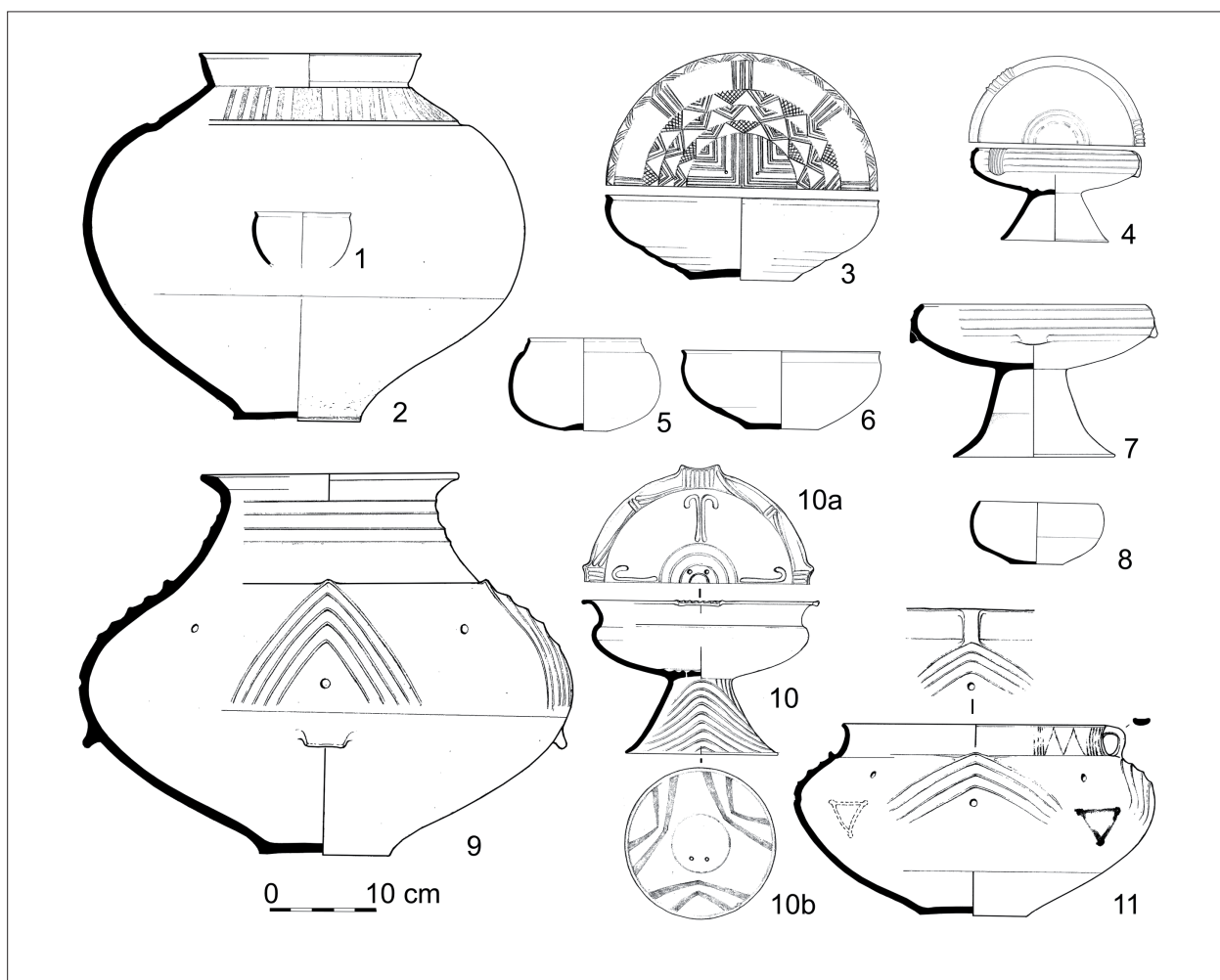
Hlavní nálezovou skladbu hrobu tvořily dvě samostatné skupiny nálezů, které byly vyzvednuty odděleně. V keramickém inventáři obou skupin zaujme plastická a vhloubená výzdoba, která je svým provedením stylově naprosto shodná. Tvoří ji soustavy žlábků (kanelování a fasetování okrajů misek), strohé důlkování a plastické výčnělky, které se váží především na žlábků uspořádané do podoby krokví a nahoře zahrocených podkov, které jsou zavěšeny pod drobnými plastickými výčnělky na rozhraní hrdla a výduti (srv. *Kos/Golec 2008*, 308, 313, obr. 3:1, 3, 9; 4:4).

Na dně prostoru nacházejícího se mimo pohřební srub (vymezeno hrobovou jámou a pohřební komorou) byly nalezeny četné uhlíky s fragmenty nádob, které nesly známky druhotné deformace vlivem nadměrného přepálení, nebo měly nápadnější šedé a hnědo-oranžové barevné odstíny.

Ve vnitřním pohřebním prostoru hrobu (vymezeno zbytky roubené dřevěné konstrukce se žlábků na dně) byly pak systematicky rozestavěny celé keramické nádoby (celkem 12 ks). Kromě běžného hrobového inventáře (amforovitá zásobnice, mísy, osudí) se tu také nacházela zvláštní zdobená talířovitá mísa na duté nožce s otvory ve dně a dalšími nádobami vloženými do sebe (*Kos/Golec 2008*, 313, obr. 4:1). Podle určení antropologického materiálu M. Dobisíkové nebylo možné pohlaví ani věk zemřelého určit (srv. *Kos/Golec 2008*, 305, 306). Důležitým zjištěním však je, že i když se všechny zlomky nádob uložené vně koncentrovaly kolem celého obvodu pohřebního srubu, z keramických tvarů nalezených uvnitř k nim nic nenáleželo. Tento fakt nastiňuje dva procesy, které souvisely s úpravou hrobu, než byl jeho interiér realizován do své finální podoby (obr. 8). Z rozboru vyplývá, že než byly do hrobu umístěny milodary první skupiny nálezů, neměl hrob ještě srubovou konstrukci, ale pouze jámovou. Byl však evidentně dutý a nejspíše pokryt plochým dřevěným stropním povalem, který chránil hrob před samovolným zasypáním.

POPIS KERAMICKÉHO INVENTÁŘE VE SKUPINĚ NÁLEZŮ VNĚ POHŘEBNÍ KOMORY (I)

Zahrnuje zlomky keramiky se zbytky dřevěných uhlíků, které byly uloženy mimo vlastní pohřební komoru. Patří sem fragmenty amforovitě nádobky s ostrou trojčlennou profilací, opatřené na výduti několika rozdílně masivními svislými plastickými žebry (obr. 3:1). Jelikož však byla nádoba značně poškozena a deformována žárem, nelze jednoznačně potvrdit ani vyloučit souvislost se zlomkem duté (zvláště vysoké) kuželovité nožky shodného technologického provedení (obr. 3:1b), která byla nalezena v její blízkosti.

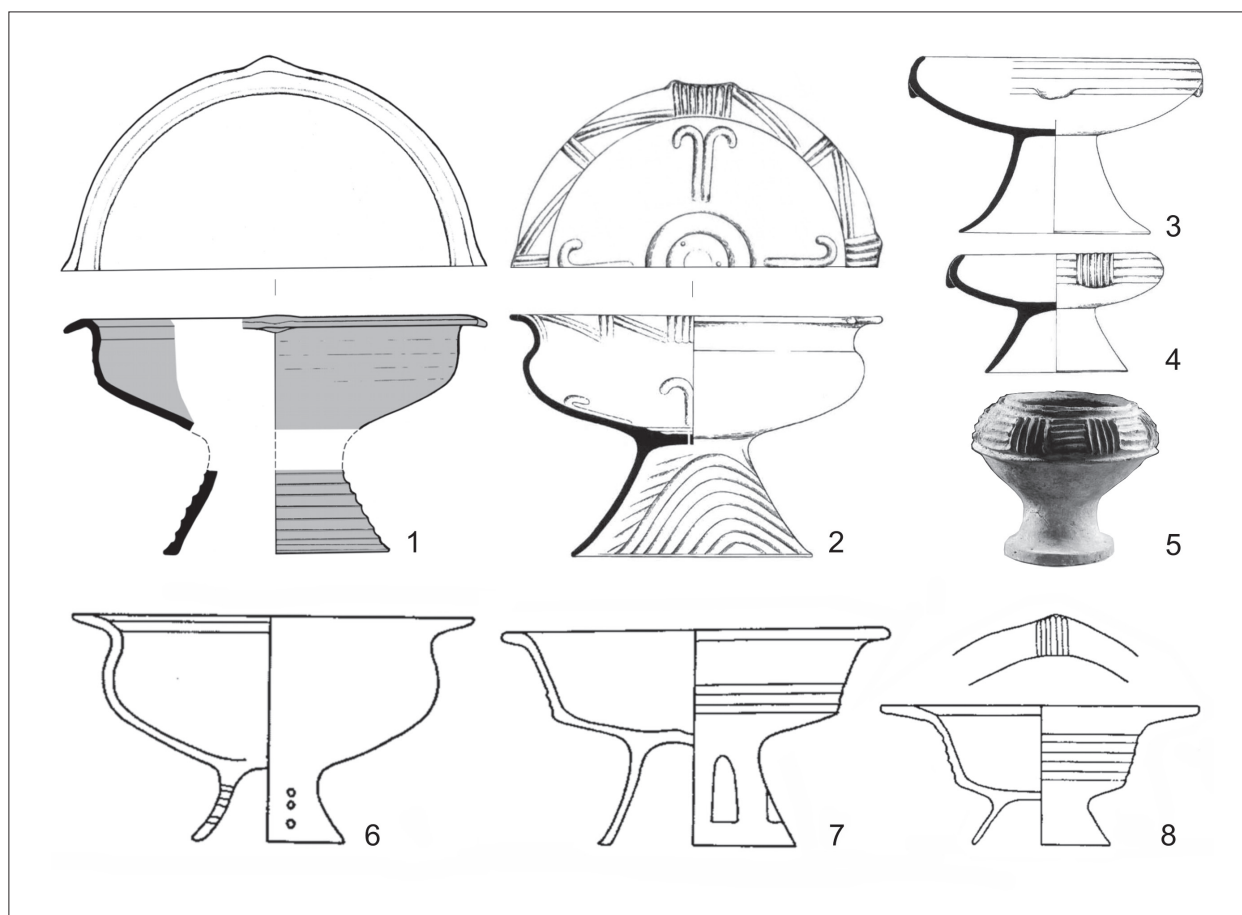
Obr. 4 Kresebné vyobrazení mladší skupiny nálezů (II) z hrobu H 895 (kresba autor).

Z prostoru mimo komoru pochází dále fragmenty hrubší hrncovité nádoby (obr. 3:4) a zlomek výdutě amforovité zásobnice hnědo-oranžové barvy (obr. 3:5), zdobené plastickým výčnělkem s motivem čtyřnásobně žlábkované krokve zavěšené pod plastickým výstupkem. Výzdoba zlomku nádoby je téměř shodná s výzdobou na dvou jiných nádobách, které byly uloženy uvnitř pohřební komory, liší se pouze zbarvením a větší tloušťkou. Pochází odtud také větší fragmenty mísy s horizontálně fasetovaným okrajem a obdobně zkrášenými plastickými výčnělky rozmístěnými po obvodu (obr. 3:3) a misky s vyklenutým středem (obr. 3:2) a malým osudíčkem (obr. 3:6).

POPIS KERAMICKÉHO INVENTÁŘE VE SKUPINĚ NÁLEZŮ UVNITŘ POHŘEBNÍ KOMORY (II)

Neporušená keramika byla součástí vnitřního prostoru srubu, po kterém zůstal na dně hrobové jámy jasně zřetelný otisk základového žlabu (obr. 10). Rozměry rekonstruovaných nádob a jejich funkční význam ve vztahu k výbavě hrobu byly uvedeny jinde (Kos/Golec 2008, 309, tab. 1), takže se omezíme pouze na jejich nezbytný vizuální popis. Čelní místo zaujímá amforovitá zásobnice černošedého zbarvení, hruškovitého až vakovitého tvaru, s ostrou trojčlennou profilací (obr. 4:9). Okraj nádoby je zevnitř trojnásobně hráněn a z vnější strany v podhrdlí opatřen několikanásobnými horizontálními žlábkami. Rozmezí podhrdlí a výdutě je tvořeno horizontálním ústupkem, který je ve čtyřech místech po obvodu nádoby přerušen plastickými výčnělky, pod kterými se rozbíhají po celé výšce výdutě široké žlábkové v podobě čtyřnásobných krokví se zahrocenými vrcholky. Mezi krokvemi se střídají malé kulaté důlky a spodní výduť lemují čtyři masivní plastické úchyty. V zásobnici (obr. 4:1, 9) bylo vloženo drobné mísovité osudíčko (Kos/Golec 2008, 313, obr. 4:2).

Dalším keramickým tvarem je talířovitá mísa na duté nožce s jazykovitými půlměsícovitě vykrojenými laloky na plochem horizontálním okraji (obr. 4:10). Dno mísy je stupňovitě vyžlábkováno v soustředných kruzích a opatřeno dvěma malými otvory, které vedou skrze dno do duté nožky, která je uvnitř vyzdobena tenkými vtuhanými pásky sestavenými do trojúhelníkovitých cípů (obr. 4:10b). Ode dna k okraji vedou zevnitř mísy čtyři dvojice žlábků v podobě rovnoramenného kříže s volutovým zakončením. Střed laloko-

Obr. 5 Mísy na nožkách z horákovských hrobů stupně Ha C1a a předpokládané soudobé a starší analogie ze SV Adrie a Dolního Bavorska; 1: Znojmo H 17, 2-4: Modřice H 895, 5: Nesazio tomba I-18, 6: Kelheim H 269, 7: Kelheim H 292, 8: Kelheim H 297 (různá měřítka: podle autora, Mihovilić 2001 a Pfauth 1998).

vitých výběžků jsou zdobeny hustými kanelami a celý povrch nádoby plošně potahován (obr. 4:10a). Vnější strana nožky je hustě vyžlábkována do tvaru vícenásobné krokve, obdobně jako na plecích amforovitě zásobnice popsané výše. Uvnitř mísy byla vložena ještě malá polokulovitá miska se zataženým okrajem (obr. 4:8).

Se zmíněnou mísovitou nádobou souvisela patrně také další mísa na duté vysoké nálevkovitě rozevřené nožce, která stála v hrobu pod ní (obr. 4:4). Spodní nádoba měla zatažený okraj, který byl z vnější strany několikrát horizontálně fasetován. Po obvodu okraje byly pak rozmístěny tři jazykovité výčnělky vertikálně přetažené až na výduť, vyzdobené hustými svislými svazky žlábků. Z hrobu pochází ještě další podobná mísovitá nádoba na nožce se zataženým fasetovaným okrajem s výčnělky na výduti (obr. 4:7).

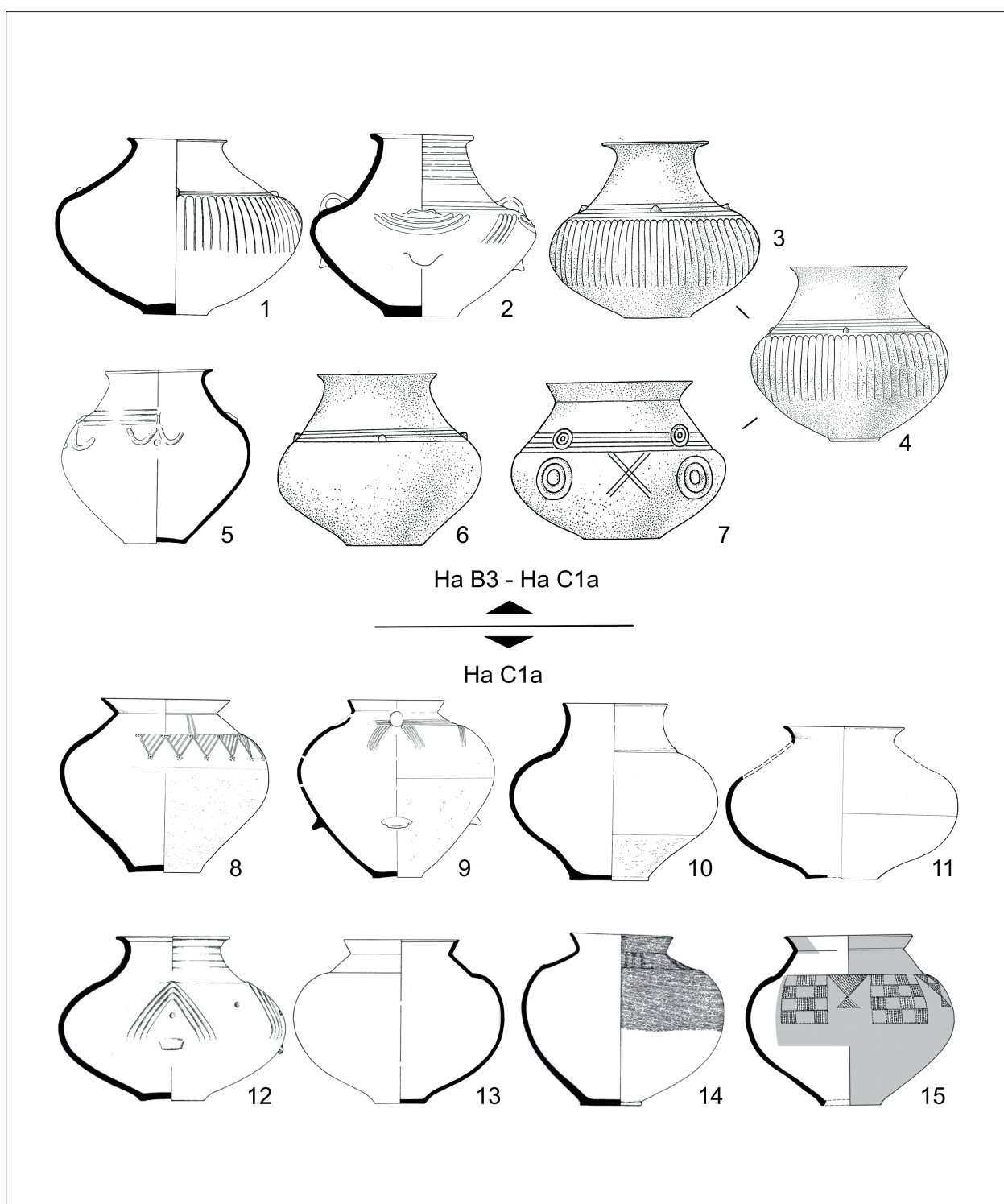
Jiným tvarem, doplňujícím výzdobou nálezový soubor mís, je široké osudí opatřené jedním páskovým uchem na hrdle (obr. 4:11), na jehož výduti se mezi charakteristickými krokvicovitými žlábků zachoval fragment černě malovaného trojúhelníku provedeného tenkou linkou, jejíž zbytky byly patrně také na nízkém hrdle.

Téměř až cizorodě se v celku vyjímá další amforovitá zásobnice s výrazně trojčlennou profilací s mohutnou cibulovitou výduti a nálevkovitě rozevřeným okrajem (obr. 4:2). V amfoře bylo opět vloženo, podobně jako v předchozí, drobné amforovité osudíčko (obr. 4:5).

Značně progresivním keramickým tvarem je pak mísa s oboustrannou stupňovitou profilací s geometrickou rytou výzdobou uvnitř a po obvodu okraje (obr. 4:3). Set stupňovitých mís doplňuje menší druh s mírně prohnutým okrajem hnědé barvy (obr. 4:6).

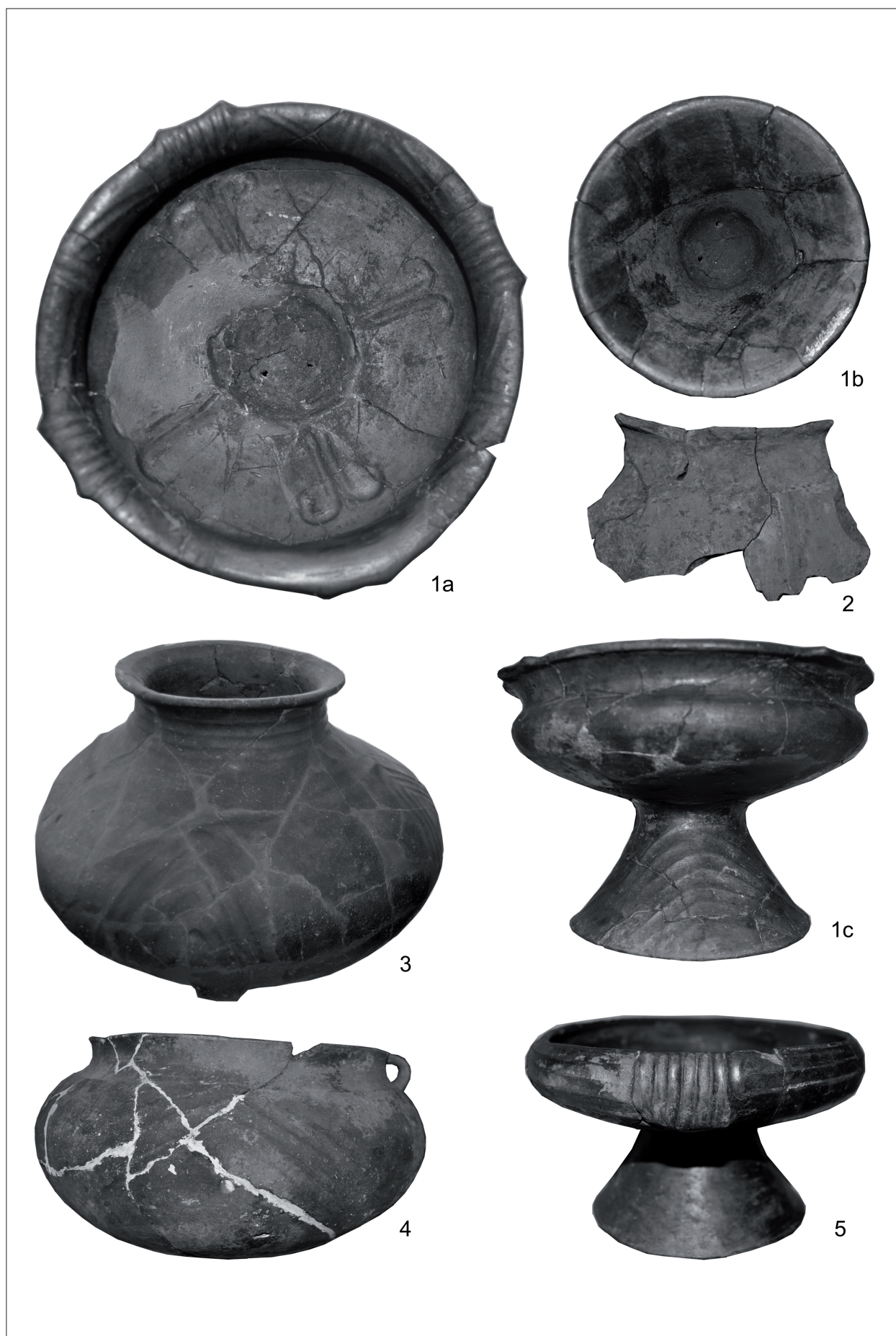
SKUPINY NÁLEZŮ A JEJICH STRATIGRAFIE

Inventář hrobu je „rozpolcen“ nálezoými okolnostmi na dvě skupiny artefaktů (obr. 3, 4), které pocházejí z vnitřního prostoru komory (II) a mimo ni (I). Mimo pohřební komoru nebyly, kromě zuhelnatělých zbytků dřev a přepálené keramiky, nalezeny žádné zbytky kremace, které by mohly stoprocentně dokazovat, že se jedná o další pohřeb. Předpokládáme proto, že pro tvorbu vnitřní chronologie hrobu je vůdčí vývoj ukládání předmětů do hrobky ve vertikálním stratigrafickém sledu. Jelikož nelze prokázat, že

Obr. 6 Amfory z podolských a horákovských hrobů stupňů Ha B3 - Ha C1a: 1-7 a Ha C1a: 8-15 z pohřebišť v Brně-Obřanech (1-4, 6, 7), Podolí (5), Modřic (8-12, 14), Klentnice (13) a Znojma (15), (různá měřítka: podle Podborský 1970; Říhorský 1982 a Stegmann-Rajtár 1992b, doplněno autorem).

předměty uložené mimo komoru byly součástí osobní výbavy pohřbeného uvnitř, jsme nuceni je uznat za artefakty, které byly do hrobu uloženy poněkud dříve nežli vlastní nalezený pohřeb. Ve vyšší úrovni zásepku hrobu se již žádné artefakty nenalezly a evidentně nedošlo ani k jejich pozdější kontaminaci s obsahem pohřební dřevěné srubové komory. Nesoučasný charakter obou skupin nálezů nám navíc potvrzuje také rozdílnost keramiky, která se liší svým zbarvením i technologickým zpracováním. Jelikož byly tyto artefakty nalezeny až na samotném dně hrobu, nelze vyloučit, že souvisely se starším („žárovým?“) pohřbem, který byl před uložením dalšího pohřbu téměř bezezbytku z hrobové jámy odstraněn. Tento jev není na pohřebišti v Modřicích ojedinělý, zjišťujeme jej také u jiných hrobů, v nichž lze existenci dalších pohřbů jednoznačně prokázat.

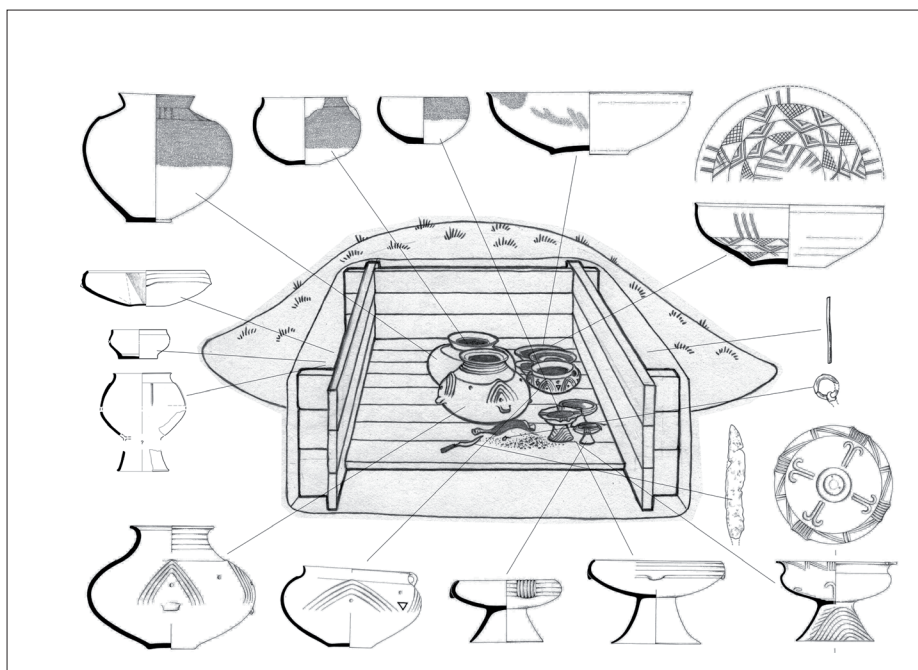
Obr. 7 Hrob H 895. Snímky vybraných nálezů východohalštatského charakteru z výbavy hrobu (1: mísa na nožce, 2: fragment poháru s plastickou výzdobou, 3: amfora, 4: osudí, 5: fasetovaná miska na nožce (různá měřítká: foto autor).

ROZBOR NÁLEZŮ ULOŽENÝCH VNĚ POHŘEBNÍ KOMORY (I)

Svislé plastické pásky na drobném osudí (obr. 3:1; 7:2) mají početné paralely v celé východohalštatské oblasti. Nalezneme je na významném pohřebišti sulmtálské skupiny v Kleinkleinu, kde jsou aplikovány např. na nádobě z celku Forstwald 50 (Dobiat 1980, Taf. 40:2; 1981, Abb. 7; Teržan 1990, 206, Fig. 55), dále v Soproni-Burgstallu v mohyle č. 89 (Eibner-Persy 1980, 274, Taf. 65:1), Doroslovu-Đepfeldu ve Vojvodině (hroby č. 7, 32 a z r. 1977: srv. Metzner-Nebelsick 2002, 104, 138, Abb. 33:1; 53:7; 2012, 438, Fig. 9:2), ale hlavně v jihovýchodním Přialpí na slovinských lokalitách, z nichž lze zmínit např. Novo mesto-Kapiteljsku njivu (hrob č. 1/16), Podzemelj (hrob G 2/7) a Stičnu – hrob s ornamentovanou pokličkou situlí (Dular 2003, 113, 115, 122, Abb. 61:2, 7; 63:7; 68:21). U většiny takto zdobených nádob, hlavně ve Slovinsku, je patrná bližší vazba na severoitalskou lokalitu Este, kde najdeme nejvíce analogických exemplářů – např. ve výbavách hrobů Ricovero č. 143, 149 (Frey 1969, Taf. 1:13; Frey et al. 1987) a Villa Benvenuti č. 278 (Frey 1969, Abb. 2:31). Najdeme ji ale rovněž ve střední Itálii v Římě, v hrobovém celku Esquilin č. 102, kde je tato výzdoba použita pro změnu na šálku (Müller-Karpe 1962, Taf. 27A). Na jihozápadním Slovensku figuruje stejná výzdoba na nádobě „vyššího přídatného pohřbu“ v mohyle č. 3 a centrálních mohylových hrobech č. 3, 4 a 6 v Nových Košariskách (srv. Pichlerová 1969, tab. XVII:3, 11; XVIII:4; XXI:3, 4). Obdobným způsobem bývají rovněž vyzdobeny amfory na pohřebištech platěnické kultury ve východních Čechách a na severní Moravě, odkud můžeme sledovat jejich řidší rozšíření až do prostoru Polska (srv. Nekvasil 1982, tab. 34:27; 101:6; Vokolek 1999, 8, 9, s další literaturou; Venclová et al. 2008, 88, obr. 47). V souvislosti s chronologickou orientací modřického celku se jedná v rámci výčtu těchto podobných nálezů evidentně o starší případ, který nás vede z jižní Moravy do oblasti kostrových hrobů v Moldávii a žárových hrobů v Transylvánii a Vojvodině (např. Stoicani: Patek 1974, 346, 356, Taf. I:2, s doplňující literaturou; Batina: Metzner-Nebelsick 2002, Taf. 48:1). Vzhledem k upřesnění oblastní distribuce této výzdoby (kombinované plastické pásky s nižšími žebry na výduti) jsou rovněž důležité nálezy z dolního rumunského a bulharského Podunají, kde je stejná výzdoba datována již do 10. a 9. stol. př. n. l. (srv. Czybora 2001, 74, Abb. 17:2). Jedná se o kombinaci technologických a výzdobných prvků, které ze svého východního sousedství přejímala rovněž i kultura Este, kde je zastoupení různých obdobných keramických tvarů na extrémně vysokých nožkách naprosto dominantní (např. Este – hrob Ricovero 151: srv. Metzner-Nebelsick 1992, 358, 361, Abb. 6:5; více k tomu Frey 1969). K miskám s fasetovaným okrajem (obr. 3:3; 4:4, 7; 5:3, 4; 7:5) lze zmínit starší analogie v prostoru mezi Dolním Rakouskem (např. Mannersdorf) a Batinou (kulturní skupina Dalj) v severním Srbsku (srv. Metzner-Nebelsick 2002, 654, 684, 690, Katalogabb. 15:2; 22:7; 24:6; Taf. 7:2, 4; 24:10; 45:8; Pare 1998, 395, Abb. 41:11). Plošný výskyt žlábkovaného osudí lze pak sledovat přes území Rakouska (Statzendorf, Loretto) až do slovinského Štýrska a Dolenjska (Benedikt v Slovenskih gorah, Rifnik, Pusti Gradac: srv. Teržan 1990, 93, 446, karta 21:4, Tab. 70:1; Dular 2003, Tab. 42:3; 43:1; Nebelsick 1997, 40, Abb. 11; Rebay 2006, 273, Taf. 11:PA38177). V domácím prostředí nacházíme výzdobné paralely pouze v hrobě ženy s pásovou garniturou H 818 z Modřic – „Sádků“ a v sídlištním materiálu z Těšetic – „Suten“, Medlova a Hradiska v Brně-Obřanech (srv. Stuchlík 1975, tab. 20:7; Kos 2004; Golec 2003, 59, 219 – deskripce keramiky č. 315; Adámek 1961, 57). Zlomek nádoby z Brna-Obřan odpovídá podle své stratifikace ještě období stupně Ha B a na jižní Moravě je zatím v náplni kultury podolské zcela ojedinělý. Dobré analogie ke shodnému pojetí žlábkované výzdoby z Modřic a Brna-Obřan nacházíme až v keramické skupině stupně Basarabi I (Vor-Basarabi-Gruppen, 10.-9. stol. př. n. l.) rozšířené v prostoru Transylvánie (např. Popești-Nucet: Vulpe 1965, 116, Abb. 7:6), nebo v dolním Podunají v Olténii (Typ Basarabi: Czybora 2001, 66, 69, 70, Abb. 12:4; 15).

ROZBOR NÁLEZŮ ULOŽENÝCH UVNITŘ POHŘEBNÍ KOMORY (II)

S druhou skupinou nálezů z hrobu H 895 můžeme bezpečně spojit soubor keramiky a kovových předmětů, které byly nalezeny v prostoru vymezeném základy dřevěné pohřební komory (Kos/Golec 2008, 306-310, 313, obr. 3; 4:6, 7). Ten představuje uzavřenou kolekci artefaktů, které jsou ve středním Podunají a jižním Přialpí charakteristické pro burgenlandské, jihopanonské a slovinské hrobové celky, které doprovází výrazné výzdobné prvky basarabského stylu. Pro srovnání s Modřicemi lze zmínit jako dobrý příklad kalenderberský hrob č. 83/1971 ze Soproni-Burgstallu, který datovala E. Pateková na základě výzdoby a nálezů obloukové spony do časně halštatského období (fáze II: Patek 1993, 141). Dalším důležitým nálezem z modřického hrobu je drobný železný kroužek se zlomkem oválné tyčinky, který byl původně interpretován jako součást koňského postroje nebo zápona opasku (srv. Kos/Golec 2008, 313, obr. 4:6). Artefakt lze spojit „nejspíše“ se specifickou skupinou předmětů označovaných za kruhové symbolické závěsky, s jejichž geografickým výskytem a chronologií se zabývali podrobněji K. Kilian a M. Guštin (Guštin 1977, 163-165, Karte 2, s další literaturou) v souvislosti s jejich pronikáním z prostředí kultury Basarabi (stupeň Basarabi II) na jižní Balkán (makedonské bronzky: Bouzek 2006; „amuleti kružni privrzcoci“: Mitrevski 2007, 566, 567, 572, Fig. 3:6; 4:3; 11) a území Slovinska. Také amfora a talířovitá mísa na nožce (obr. 4:9, 10), nesoucí bohatě žlábkovanou

Obr. 8 Volná kresebná rekonstrukce mohylového hrobu H 895 s distribucí nálezového inventáře (kresba autor).

výzdobu v podobě krokví a soustředných koleček, mají své paralely v jižní Panonii, Transylvánii, Olténii a najdeme je až v severním Pontu v povodí řeky Dněstru (např. lokalita Glinjeni: skupina Basarabi-Șoldănești), kde se jedná o variantu keramiky basarabského kulturního komplexu, která se tu vyvinula v 8. stol. př. n. l. (Kašuba 2007, 373, 374, Abb. 3:16; Batina Gradac: Metzner-Nebelsick 2002, 141, 159, Abb. 55:1, 7, 6; 65:Zierelementgruppe 4 I:1; 2012, 436, Fig. 4:1, 7, 6). Výzdoba amfory a osudí v podobě žlábkovaných mnohonásob-

ných krokví pod výčnělky na plecích je evidentním odrazem keramických tradic odvoditelných až z olténské oblasti v jihovýchodním Rumunsku (srv. Czybora 2001, 70, Abb. 15).

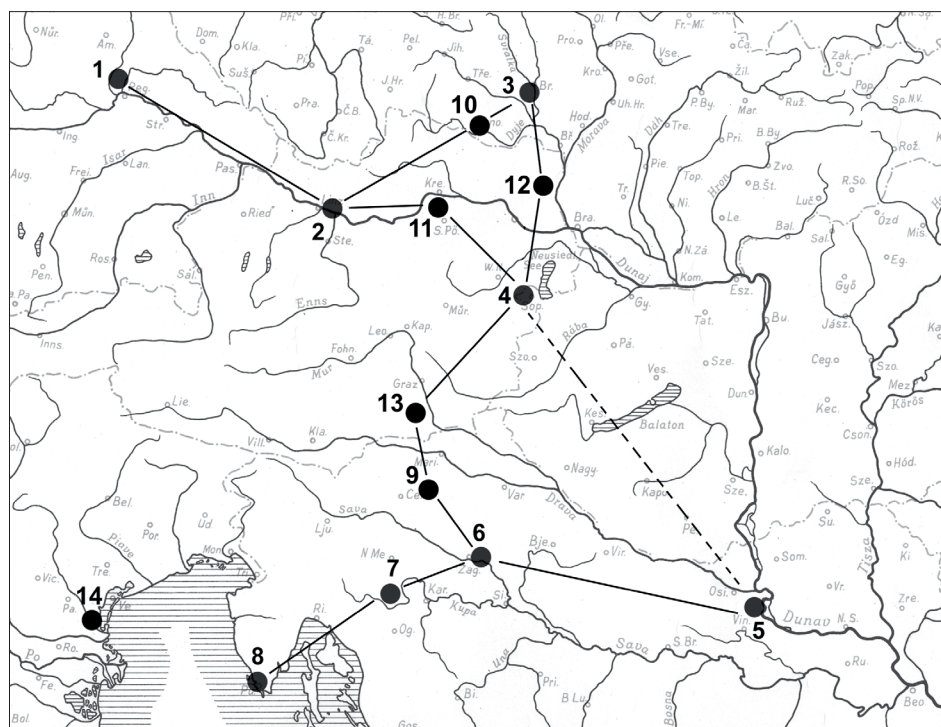
Stupňovitá mísa (Stufenschalen: Broseder 2004, 227, Abb. 150620-1) s rytou výzdobou představující zavěšené trojúhelníky (obr. 4:3), je charakteristickým druhem nádoby s výskytem, který se geograficky omezuje pouze na oblasti Horní Falce, Bavorska, Horního a Dolního Rakouska a jižní Moravu a je dobrým indikátorem soudobého vývoje oblasti, která náleží k okruhu severního Přialpí (Kossack 1959, Taf. 152:B1; Broseder 2004, 218-228, Abb. 143).

CHRONOLOGIE

Hroby z Modřic (H 895), Soprone-Burgstallu (moh. č. 83/1971) a Loretta (hrob č. 18) náleží k typickým dokladům početnějšího pronikání basarabské výzdoby keramiky do širšího východoalpského prostoru z území jejího původního rozšíření v zakarpatské oblasti a rumunské Olténii (Nebelsick 1994, 358, Abb. B; 1997, 40, 71-77, Abb. 11, 25:1, 2; 26; Metzner-Nebelsick 1992, 373, Kart. 5). Nelze se proto divit, že společně s tímto výzdobným stylem se na keramice v Lorettu (hrob č. 18) vyskytla také nádoba (osudí) zdobená hustými svazky kanel, které jsou stylově s modřickými naprosto shodné (Nebelsick 1997, 40, Abb. 11). Některé početnější paralely nalézáme, kromě Moravy a Rumunska, také v povodí řeky Kalpy (oblast Črnomelj – Bela krajina) na pohřebišti Pusti Gradac, v pohraniční oblasti dnešního Slovinska a Chorvatska (moh. 1, hrob č. 7; moh. 2, hroby č. 1 a 2: Dular 2003, 101, 208-217, Abb. 52, Taf. 41:9; 42:3; 43:1), kde se ale již nejedná o jejich analogie, ale spíše odvozeniny. Slovinsko-chorvatské nálezy naznačují opět vztah k tradicím kultury Basarabi a jejich následnému šíření do oblasti popelnicových polí v JV a SV Přialpí (srv. Teržan 1990, 35, 38, 51; Metzner-Nebelsick 1992; 2012). Zlomek výdutě podobně zdobené amfory nalezený na obřanském Hradisku v objektu č. LXV, který by mohl být na základě svého průvodního inventáře zařazen ještě do počátku podolského stupně Ha B1 (srv. Adámek 1961, 57, tab. XLIII:3) dává najevo, že proces vedoucí ke vzniku kultury Basarabi (stupeň Gornea-Kalakača/Bosut IIIa) mohl zasáhnout periferně jižní Moravu ještě před vlastní dobou halštatskou. Nález je zajímavý také z toho důvodu, že ze stejné polohy pochází krásně zdobené parohové zděře a ploténky, pokryté charakteristickou rytou vespělou basarabskou výzdobou (srv. Adámek 1961, tab. CXXXIV:8; CIL:3, 5). Stavba i výzdoba amfory (obr. 4:10) z hrobu H 895 z Modřic (žlábkování hrdla, jazykovité úchyty vespod) korespondují až s pokročilejšími tvary basarabské keramiky 8. stol. př. n. l. (např. Scholdeneschti: Vulpe 1965, 113, 119, Abb. 5:1). Časně kalenderberský hrob č. 18 z Loretta, obsahující drobné osudí se žlábkovanou výzdobou basarabského stylu, staví podobně zdobenou amforu a osudí z Modřického celku podle navržené chronologie M. Golce (Golec 2007) a L. D. Nebelsicka (Nebelsick 1997, 40, Abb. 11) do období časného horákovského stupně Ha C1a.

Výzdobné paralely k miskám na nožkách i bez nich, hlavně však s fasetovanými okraji a plastickými výčnělky, nalezneme v době halštatské hlavně na území sousedního Dolního Rakouska, na Slovensku v No-

vých Košariskách v mohyle č. 6, v Burgenlandu (Mannersdorf - hrob č. 8 z roku 1987, Sopron-Burgstall - např. moh. č. 34, 89, 147: Eibner-Persy 1980, 254, 275, 288, Taf. 45:2; 66:2, 4; 79:1, 2; Walter 2010, 81, Taf. 34:06011-08-11; Pichlerová 1969, Tab. XXXVIII:7; Schandorf – mohyla č. 4: srv. Řihovský 1979, Taf. 86:B9, s další literaturou) a v jihovýchodní Panonii na lokalitě Batina (Metzner-Nebelsick 2002, 136, Taf. 7:2-4; 8:13-16, 17; 24:10, 50:1, 3; 100:6). Od konce doby bronzové je jejich výskyt patrný rovněž v Posáví v severozápadním Chorvatsku (např. hradisko Staro Čiče), nebo na pohřebišti v Šmarjete v Do-

Obr. 9 Mapa předpokládaných nadregionálních kontaktů šetřených na základě rozboru hrobu H 895 (1: Schirndorf, 2: Linz-St. Peter, 3: Modřice, 4: Sopron/Loretto, 5: Batina/Vukovar, 6: Staro Čiče, 7: Pusti Gradac, 8: Nesazio, 9: Šmarjeta, 10: Znojmo, 11: Statzendorf, 12: Mannensdorf, 13: Kleinklein, 14: Este).

lenjsku (Balen-Letunič 1996, 15, sl. 8:1; Dular 1991, 150:1, 5). K míse na nožce, zdobené na okraji kombinací svislých a horizontálních žlábků (obr. 4:4), lze kromě dolnorakouských, maďarských, slovinských a chorvatských nálezů uvést jejich poněkud vyspělejší paralelu, kterou je exemplář z hrobu z Vizače/Nesazia (dnešní Puly), ležícího na jihozápadním pobřeží Istrie (obr. 5:5), který je podle etruských analogií datován do 8. stol. př. n. l. (Mihovilić 2001, 79, fig. 62, tav. 29:2; Preložnik et al. 2006, 68; Mannersdorf – hrob č. 6 z roku 1987: srv. Walter 2010, 67, Taf. 27:06011-06-112). Z hlediska staršího vývoje lze kombinované dvojsměrné žlábkování fasetovaných misek vysledovat ve velkém množství již na pohřební keramice skupiny Vál (pohřebiště v Bekasmegyeru; Ha A2 – Ha B1-B2/3), kde je předchází stejná aplikace na plecích amfor, z nichž některé náleží dokonce svou stavbou k protovilanovskému typu, běžně zastoupenému v kyjatické kultuře, např. hroby č. VIII a 27 (Kalicz-Schreiber 2010, 252, 336-338, Typentaf. 2:II.B – 8; 3:III.A3a – 4; 4:III.D – 8, 9). Na mísách válské skupiny se stejná výzdoba uplatnila převážně na hlubokých terinovitých tvarech a jen ojediněle na šálcích (srv. Kalicz-Schreiber 2010, 339, 342, Typentaf. 5:IV.A1a – 7; 8:V.B2 – 20). Za pravděpodobně nejpřímější předchůdce fasetované mísy (obr. 4:4) z Modřic lze považovat terinovitou mísu na nožce, která má své výsostné postavení ve skupině Vál (např. Bekasmegyer – např. hroby č. 197, 277, 284, 408: srv. Kalicz-Schreiber 2010, 437, 466, 470, 536, Taf. 88:2; 117:2; 121:6; 187:5), takže jí nelze evidentně upřít starší karpatskou výrobní tradici.

Amforovitá zásobnice s ostrou trojčlennou profilací a mohutnou cibulovitou výduť (obr. 4:2) má svůj jednoznačný původ v časném stadiu halštatského vývoje oblasti hornorýnské, bavorské, švýcarské, württenberské a hornorakouské (srv. např. Wehringen, Steinkirchen, Tannheim, Hemishofen: Brosseder 2004, 53, 149, Abb. 21:9-110; 105:513-8; Pare 1999a, 247, 281, 285, Abb. 82:1; 104:1-2; 107:6, 8; Stegmann-Rajtár 2009), dopad šíření těchto charakteristických amfor poznamenal na Dunajské cestě kromě Dolního Rakouska také jih Moravy, kde se jejich výskyt projevil hlavně v oblastech Mikulovska a Znojemska (Klentnice: Pare 1998, 397, Abb. 43; Stegmann-Rajtár 1992a; 2009; Znojmo: Kos 2014a, obr. 3:3, 7). Srovnatelné tvary amfor dokumentované na hornofalckém pohřebišti v Schirndorfu, naznačují jejich chronologický přesah ještě do následujících halštatských stupňů (Hughes 1994; Torbrügge 1979). Na Moravě byly tyto amfory dosud běžně označovány „horákovským typem“ a dávány do souvislosti s domácím vývojem odvíjejícím se pod silnými vlivy sousedního západohalštatského světa (srv. Podborský 1974, 388; 1970, 184-186, Abb. 30). Nověji se ukazuje, že se jedná spíše o plně převzatou formu nádob ze západu, která se až následně uzpůsobila domácímu horákovskému prostředí, kde se vyvinula do celé řady vedlejších variant (srv. Stegmann-Rajtár 1992a, 144, Abb. 55; 2009; Kos 2011b, 178-179, obr. 3:4; 4:20, 22). V typickém provedení nacházíme tuto keramiku na

pohřebištích v Horním Rakousku např. v Linzi-Sankt Peteru, Hallstattu a Bischofshofenu (srv. *Pare 1999a*, 208-209, 217, 221, Abb. 60:A3, B1, C5; 63:8; 66:B1).

Neméně důležitým zástupcem západohalštatské keramické produkce je v celku z Modřic stupňovitá mísa (Stufenschalen : *Brosseder 2004*, 220-222, Abb. 144-147). Ojedinelé paralely k ní zaznamenáváme v ČR v jihozápadních Čechách na pohřebišti v Radčicích na Plzeňsku (hrob č. 334: *Šaldová 1994*, 300, Abb. 6:9; *Chytráček/Metlička 2003*, 89, 93, Abb. 4:3) a na Kladensku v Uhách (*Jiráň/Moucha 1992*, 369, obr. 3:6). Častější příklady jsou ale popisovány hlavně z Bavorska (např. Kelheim-Galgenacker – hrob č. 1, „Steinbau“ I: *Stegmann-Rajtár 2009*, 236, Abb. 6; Kelheim – hrob č. 11: *Hughes 1994*, 149, Abb. 8:2), kde můžeme sledovat jejich nástup již od stupně Ha C1a (např. mohylový hrob z Demmelsdorfu: srv. *Pare 1999a*, 257, Abb. 92:3; Schirndorf – hroby č. 200 a 202: *Hughes 1994*, 158-160, Abb. 14:7; 15:1, 2). Na Brněnsku lze zmínit několik stupňovitých mís ze známého hrobu č. 1 z intravilánu města Modřic (*Podborský 1980*; *Stegmann-Rajtár 2009*, 235, Abb. 5:2, 3, 6) a značnou kolekci nových kusů, kterou dnes máme již k dispozici z bohatých hrobů z Hrušovan u Brna – „U Tří mostů“, modřického pohřebiště v tratích „Sádky“ a „Rybníky“ a z pohřebiště u Vojkovic v trati „Vojkovické Nivy“, kde jsou dokladem plynulého vývoje odehrávajícího se v horákovské kultuře ve stupních Ha C1a – Ha D1 při jižním okraji brněnské kotliny (např. Hrušovany – H 1, Vojkovice – hrob č. 111: srv. *Štof 1996*; *Golec 2005*, 210, tab. 121:32; *Kos 2011b*).

Podle sjednocené evropské halštatské chronologie Ch. Pareho lze synchronizovat nález domnělé žebrované nádoby na nožce (obr. 3:1) z první skupiny nálezů se stupněm Este II (Este II podle Müller-Karpe: Este - hrob Ricovero 143; *Pare 1998*, 346, 352, Abb. 26:44; Tab. 4; *Metzner-Nebelsick 2002*, 105, Abb. 35) v severovýchodní Itálii a Ruše III (Ormož – hrob č. 14) v jihovýchodním Přialpí (*Frey 1969*, 24, Abb. 11). V oblasti slovinského Dolenjska a Štýrska (Rifnik II: *Teržan 1990*, 52, Fig. 10:17) lze pak první sekvenci modřického celku synchronizovat s časně halštatskými stupni S. Gabrovce Podzemelj 1 a B. Teržanové Štajerska Ha B3 / Ha C (*Dular 2003*, 100, Abb. 51; *Teržan 1990*, 55, Fig. 11).

Plasticky zdobené nádoby na vysoké duté nožce jsou charakteristickým rysem oblasti jihovýchodního Přialpí v povodí řek Krky, Sávy a Mirny (Unterkrain-Gruppe: *Parzinger 1988*, 182, Taf. 2; *Gabrovec 1999*, 150, Abb. 1), kam se tyto druhy nádob rozšířily pravděpodobně na základě předchozích kontaktů s kulturou Basarabi a odtud pronikly až do sousedního raně venetského (Este II-früh: např. Este – hrob Ricovero 236, Este – hrob Randi 14 či Este – hrob Morlungo XIII: srv. *Frey 1969*, 24, Taf. 1; 2; 4) a středoitalského raně etruského prostoru na přelomu 9. a 8. stol. př. n. l. Totéž platí i o dataci zbývajících zlomků nádob, které lze díky své typické výzdobě spojit s časně halštatskými stupni Ruše III ve Slovinsku a Dalj-Batina III v jižní Panonii (srv. *Pare 1998*, 405, Tab. 5; Zierelementgruppe 1: *Metzner-Nebelsick 2002*, 156, Abb. 62:25, 27). Analogie z území dolnorakouského Pomoraví nám umožňují propojení I. skupiny nálezů hrobu H 895 s nálezy kalenderberského stupně Ia podle L. D. Nebelsicka (*Nebelsick 1997*, 68, Tab. 3). V pojetí Golcovy (*Golec 2007*) chronologické škály, navržené pro horákovskou kulturu na Moravě se evidentně jedná o její časný stupeň Ha C1a.

Východohalštatské kultuře náležela i podstatná část keramického inventáře, která souvisela s druhou sekvencí hrobu. L. D. Nebelsick řadí nálezy obsahující charakteristickou basarabskou keramiku na základě početnějších analogií z oblasti Burgenlandu do časného a starého kalenderberského stupně (Ia a Ib: *Nebelsick 1997*, 68, Tab. 3); celek č. 18 z Loretta obsahoval stejně žlábkované osudí jako v modřickém celku a přispívá k jeho zařazení do časného kalenderberského stupně Ia (*Nebelsick 1997*, 40, Abb. 11). Podobná amfora jako z Modřic pochází navíc ještě ze Statzendorfu z hrobu č. A012 (srv. *Rebay 2006*, 73, 273, 289, Taf. 11:PA38277), kde její datace spadá podle autorky a jejího propojení se skupinou Ruše II ve Slovinsku, ještě na přelom stupňů Ha B3 / Ha C1a (Statzendorf 1: Frühe Hallstattzeit). Osudí ze Statzendorfu má plece a hrdlo překlenuto páskovým uchem, které mu dodává podobu džbánu, a plece jsou doplněny horizontálními žlábkami. Tyto znaky řadí na základě paralel z jihomoravské Klentnice (hrob č. 114: srv. *Stegmann-Rajtár 1992b*, Taf. 74:6) amforu jednoznačně do starší fáze časného halštatského stupně, což potvrzuje také průvodní keramika hrobu odrážející blízké západní tradice z bavorského Podunají (dle Rebayové z oblasti vzdálené 200 km západně proti toku Dunaje: srv. *Rebay 2007*, 148-149).

V jihovýchodním Přialpí by pak podle J. Dulara mohly některé nálezy těchto nádob být srovnatelné s nálezy z Dolenjska a Bele krajiny, kde je lze paralelizovat s Gabrovcovým stupněm Podzemelj 1 (srv. Podzemelj – hrob č. 48/100 a Brezje při Trebelnem – hrob č. 139/7: *Dular 2003*, 100, 110, 111, Abb. 51; 58:14; 59:21). Obdobný vývoj lze najít rovněž v severozápadním Chorvatsku a jihovýchodní Panonii, kde lze podle Ch. Pareho (*Pare 1998*, 405, 419, Tab. 5, 6), synchronizovat podobné nálezy s časnými halštatskými stupni skupin Dobova-Velika Gorica (frühe Ha), Dalj-Batina (Dalj-Batina IIIa; Zierelementgruppe 4 II: *Metzner-Nebelsick 2002*, 159, 178, 202, Abb. 65:1; 78) a Bosut-Basarabi (Basarabi-Keramik – Bosut IIIa: *Pare 1998*, 420; *Ložnjak-Dizdár 2004*) v oblasti jižního Maďarského a severního srbského Podunají.

Abychom mohli pochopit chronologickou pozici hrobu H 895, je nutné proniknout do vývoje skupin severovýchodního a jihovýchodního Přialpí, které se rozvíjely v období halstatu ve zhruba podobném duchu jako

na jižní Moravě. Na prvním místě stojí sulmtálská skupina ve Středním Štýrsku s významným mohylovým pohřebištěm v Kleinkleinu (*Dobiat 1980; 1981*). Současné chronologické schéma této skupiny vychází z rozboru Dobiatových fází 1 – 3, které rozpracoval W. Torbrügge (*Torbrügge 1992*, 488, Abb. 67:A-O), do čtyř skupin, které odpovídají Gabrovcovým stupňům Ha B2/3, Podzemelj 1, Podzemelj 2 a Stična /Novo mesto 2. Chybí zde ještě vyčlenění stupně Stična /Novo mesto 1, který naplňuje Dobiatovu fázi 2 (srv. *Dobiat 1980*, Abb. 7).

Pro porovnání s hrobem z Modřic nacházíme významné paralely v mohylovém celku Hörschusterwald 24, který spadá ještě na přelom Reineckových stupňů Ha B2/3 a v rámci Gabrovцова stupně Stična /Novo mesto 1 stojí ještě na rozhraní doby bronzové a halštatské, tj. na konci 9. až samotném počátku 8. stol. př. n. l. Jemu odpovídá na Moravě bohatý pozdně podolský hrob bojovníka thráko-kimmerijského typu č. 169 z Brna-Obřan a žlábkovaná keramika ze sídlištní jámy č. LXV z areálu „Hradiska“, která náleží do okruhu keramiky předbasarabského stylu. Hrob H 895 z Modřic nelze evidentně podle pokročilejších tvarů halštatské keramiky spojit s rozmezím stupňů Ha B2/3, ale již s následným Ha C1, díky němuž můžeme na jižní Moravě předpokládat minimálně dvoufázový vývoj časně horákovského stupně, vymezený absolutními daty cca 800 – 780/770 a 780/770-7300/720 př. n. l., v podrobném navrhovaném pojetí horákovské chronologie M. Golce (Ha C1a: *Golec 2007*). Jelikož však nemají Golcova data v jihomoravských celcích dosud svou přesvědčivou oporu, bude nutné vyčkat k jejich verifikaci vhodnějšími situacemi, ověřenými pomocí dendrochronologie, či radiokarbonovými daty. Pro horákovskou kulturu zůstává i nadále poplatná dlouhodobě vžitá chronologie konvenční, kterou lze s existující západohalštatskou korelovat dosud jen pracovní.

Další důležitou oblastí pro porovnání s Moravou je severní Burgenland, obsazený sopronskou skupinou kalenderberské kultury. Na mohylovém pohřebišti v Soproni-Burgstallu bylo prozkoumáno mnoho žáro- vých hrobů, které umožnily tvorbu relativní chronologie (*Patek 1993*). Za celek rovnocenný modřickému H 895 lze v Soproni spolehlivě označit hrob č. 83/1971, který přiřadila E. Pateková stupni II, který odpovídá 1. pol. 8. stol. př. n. l. (*Patek 1993*, 49, 53, Abb. 34; 36:II). Podobně jako v Kleinkleinu, i zde lze na pohřebišti vyčlenit starší fázi (stupeň I E. Patekové) časně halštatského stupně (Ha B2/3-Ha C1a), do níž zmíněný hrob náleží (*Patek 1993*, 53, Abb. 36:I).

Západohalštatské kultuře lze naopak přisoudit evidentně jen dva keramické tvary (obr. 4:2, 3, 6), kterými jsou mísy se stupňovitou profilací (Stufenschalen – Fotmengruppe I: *Stegmann-Rajtár 1992a*, 139, Abb. 53:10) a amfora s výraznou zavalitou výduť a nízkým hrdlem (Kegelhalsgefäße - KG A 1a: srv. *Stegmann-Rajtár 1992a*, 143-145, Abb. 55), které mají své běžnější zastoupení rovněž v horákovské kultuře. Podle Ch. Pareho lze oba typy těchto nádob zařadit do časně až starého halštatu v lineckém kraji a jihozápadních Čechách a do starého halštatského stupně v celém severním přialpském prostoru (*Pare 1999a*, 185-311, Tab. 8). Drobné zavalité osudí (obr. 4:5) proniká do SV Přialpí nejspíše až na konci 8. stol. (Poštela), kde naplňuje II. nálezový horizont B. Teržanové (*Teržan 1990*, 33, Tab. 2:6).³ Nejranější výskyt tohoto druhu nádoby lze postihnout již v časném stupni (Kostelík) halštatské mohylové kultury v jihozápadních Čechách (srv. *Šaldová 1994*, 298, Abb. 4:3), kde se asi vůbec poprvé na území ČR objevuje tato nádoba současně ve spojitosti s výzdobou provedenou technikou radélka. Vzhledem k přítomnosti mísy se stupňovitou profilací, která se primárně vyvinula v časně halštatském období v severovýchodním Bavorsku (srv. *Stegmann-Rajtár 2009*), můžeme druhou část nálezů z modřického hrobu zařadit do stejného chronologického horizontu a obě oblasti (hornorakousko-bavorsko-jihozápadočeskou a jihomoravskou) tak vzájemně synchronizovat. Úspořádání ryté výzdoby provedené uvnitř stupňovité mísy (obr. 4:3) reflektuje patrně výzdobné trendy hornofalcké skupiny západohalštatské kultury (Wirbelmuster - varianty 8A, 10, 12: srv. *Brosseder 2004*, 221, Abb. 145), kde se tyto druhy nádob objevují bezpečně již od časně halštatu (srv. např. Schirndorf - mohyla č. 202: *Hughes 1994*, 156, Abb. 13:3), výsledný rytý motiv pásků po vnějším obvodu stupňů vykazuje také paralely k dolnobavorské skupině (např. Kelheim – Galgenacker: *Stegmann-Rajtár 2009*, 238, Abb. 8:2, 3). V souvislosti s touto výzdobou se však nelze vyhnout skutečnosti, že naprosto stejný druh ryté výzdoby, která není běžnou technikou západního rastrování, ale spíše hlubším rytím, figuruje také v nálezovém souboru z mohyl prozkoumaných ve Štýrsku, kde je užít jako oběžná výzdoba okrajů mís na dutých nožkách (např. Benedikt v Slovenskih gorah: *Teržan 1990*, 446, Tab. 70:3-4).⁴

Keramickou náplň II. skupiny nálezů lze spolehlivě spojit s vyspělou mladší fází časně horákovského stupně Ha C1a (*Golec 2007*), která následuje hned za nejčasnějšími halštatskými hroby z Brna-Obřan a Podolí z přelomu stupňů Ha B3/Ha C1a (obr. 6:8-15).

³ B. Teržanová propojila vrstvu Poštela II s nálezy z Frögu – mohyly č. 1489/32, která obsahovala bronzovou trojnožku, jež v etruské Itálii souvisí s obdobím 2. pol. 8. stol. př. n. l. (*Teržan 1990*, 35).

⁴ Vzácná nápadnost výzdobných motivů jak z Modřic, tak ze Slovinska, umožňuje vzájemnou korelaci obou oblastí. Ve Štýrsku nacházíme podobnou výzdobu ještě na pyxidě s pokličkou z Ipavčevy gomily z Poštely, odkud pochází rovněž mísa se stupňovitou profilací, kterou lze za jistých okolností považovat eventuelně za západní element vtroušený do skupiny Martijanec-Kaptol ze svého severního sousedství (srv. *Teržan 1990*, 442, Tab. 66:9, 25).

Tab. 1. Postavení hrobu H 895 z Modřic v chronologické tabulce časného a staršího období horákovské kultury na Brněnsku v synchronizaci s chronologií halštatských kultur v JV Přälpi a přilehlé podunajské oblasti (podle *Pare 1998; Nebelsick 1997; Metzner-Nebelsick 2002; Popović 1981; Frey 1969; Golec 2007*, doplněno autorem).

Pare 1998 Uf./Ha	Nebelsick 1997		sk. Dalj-Batina sk. Bosut sk. Ruše sk. Dobova-V. Gorica	KSPP/k. horákovská	k. Este	lokality na Brněnsku
	k. kalenderberská	sk. bavorská				
HaB3		Endurnenfelderzeit Hallstatt B3	Dalj-Batina II Bosut IIIa - hor. Kalakača Ruše II Dobova IV	Stillfried-Podolí II mladší fáze Ha B3	Este I	Brno-Obřany 140/1 Brno-Obřany 169
				Stillfried-Podolí II/III Ha B3/Ha C1a		Brno-Obřany 140/2 Podolí 1/1974
HaC1a	Kalenderberg Ia	(Gündlingen) Hallstatt C1	Dalj-Batina IIIa Bosut IIIb - hor. Basarabi Ruše III Dobova (časný Ha)	časný stupeň HK starší fáze Ha C1a Stillfried-Podolí III mladší fáze Ha C1a	Este II časný	Modřice 3819 Modřice 895/1 Modřice 895/2

ZÁVĚREČNÉ SHRNUÍ

Hrob H 895 navazuje na hrobové celky nejčasnějšího halštatského období (Ha B3 / Ha C1a), kterému na jižní Moravě odpovídají nálezy z Brna-Obřan H 140 a Podolí 1 / 1974 (obr. 2) a koreluje (obr. 6) s vyspělými časné halštatskými celky (Ha C1a) z Klentnice na Břeclavsku (*Podborský 1970; Říhový 1970; 1982; Stegmann-Rajtár 1992a; 1992b; 2009*). K upřesnění jeho konvenční chronologie v SV Přälpi přispívá především bohatá keramická skladba, jež nám usnadňuje korelaci s nálezy v geografických regionech střední, západní a jihovýchodní Evropy. V rámci chronologické koncepce navržené Ch. Parem (*Pare 1998; 1999a*) můžeme pak snadno dosáhnout propojení horákovského

stupně (Ha C1a) také s ostatními skupinami halštatské kultury.

V keramické náplni hrobu H 895 figuruje na prvním místě keramika, která tvoří jeho vůdčí složku – jedná se o zboží nesoucí nepřehlédnutelnou tradici kultury Basarabi. Tento kulturní komplex s hlavním rozšířením v oblasti Rumunska, Srbska, Bulharska a Moldávie, vtisknul na počátku doby halštatské kulturní rysy skupinám kultury popelnicových polí, které se zformovaly ve východním Přälpi.

Nové zamyšlení nad obsahem hrobu H 895 z Modřic při-

Obr. 10 Hrob H 895 s pozůstatky základů dřevěné pohřební komory (foto autor).

neslo zajímavé poznatky o počátcích pohřbívání v severozápadní části modřické nekropole (pohřební okrsek II: srv. *Kos 2011a*, 114, obr. 1). Současný stav výzkumu napovídá, že pohřebiště mělo rozlohu přibližně 6 ha a původně mohlo čítat více než 300 hrobů. Referovaný celek lze nejspíše označit za hrob jednoho ze zakladatelů pohřebiště a podle jeho umístění v blízkosti dalšího halštatského komorového hrobu H 891 a bezprostředně v okruhu žárových hrobů z doby římské (H 854-856, 874 a 876), lze soudit, že mohl být opatřen mohylovým hliněným tumulem o maximálním průměru 10 m (srv. *Kos 2014b*, 343, Abb. 2).

Komparativním rozbohem, jenž byl věnován kulturně-materiální a zčásti i sociální stránce souboru, byl šetřen důvod rozdílného uložení předmětů v hrobě a zároveň nastolen problém související s kulturní a také etnickou příslušností pohřbeného. Hrob nese na pohřebišti v Modřicích výrazné materiální vazby k hrobu jízdního bojovníka Immo H 2 a k bohatému ženskému kostrovému hrobu H 818 z období stupňů Ha C1b a Ha C2 (srv. *Čížmář et al. 2000*, 186; *Kos 2004*). Oba hroby byly komorové konstrukce a ženský obsahoval navíc i garnituru kroje, která představuje skutečný vrcholný projev horákovské kultury na Brněnsku.⁵

I. skupina nálezů v celku H 895, uložených vně pohřební komory, poukazuje na neznámé rituální praktiky, kterými hrob prošel před vlastním uložením ostatků zemřelého do pohřebního srubu. Zlomky nádob byly nekompletní a vesměs značně přepálené, čímž vznikla jejich druhotná deformace a dislokace. Nelze vyloučit, že se jednalo o pozůstatky staršího žárového pohřbu, nebo stejného pohřbu, který byl umístěn poněkud dříve do prostšího jámového hrobu bez dřevěné úpravy. Tento pohřeb mohl být po čase dokonce i „exhumován“ a přemístěn do nově zbudovaného pohřebního srubu, a to patrně podle „nových“ pravidel odpovídajících tradicím západohalštatského světa, jak o tom svědčí keramika bavorského stylu přidaná do II. skupiny nálezů, která nám v I. skupině ještě zchází.

Předběžné poznatky, učiněné studiem vývoje některých specifických keramických typů, zejména bavorských stupňovitých mís (Stufenschalen) a úpravy nejstarších hrobů s absencí komorových konstrukcí, naznačují v Modřicích (srv. *Kos 2011a*) možnost vydělení dalších charakteristických celků odpovídajících časnému a starému horákovskému stupni.

Habitus hrobu H 895 má již pokročilejší podobu nežli domnělé nejranější horákovské celky č. 140 a 169 z Brna-Obřan, které se ještě evidentně hlásí k tradicím podolské a slezské fáze kultury středodunajských a lužických popelnicových polí stupně Ha B3 (*Stegmann-Rajtár 1986*; 1992a, 40; *Podborský 1996*, 210; *Golec 2003*, 136). Starší keramiku modřického hrobu můžeme proto směle označit za základní pramen pro vydělení nálezů časného horákovského stupně (Ha C1a) na Moravě. Výbava hrobu nese ve své podstatě ještě prvky fáze předchozí (starší přechodná fáze podolské a horákovské kultury a starší fáze časného halštatu; obr. 2:14-23), s doznívajícími projevy tradic kultur středodunajských, dolnodunajských a jihoněmeckých popelnicových polí. Skladba keramického inventáře hrobu nám navíc prozrazuje, že vývoj horákovské kultury byl v jižní brněnské oblasti podmiňován na počátku halštatu interakcemi s karpatským komplexem Basarabi, se zvýšeným přísunem materiální kultury s původem na Balkáně, jihovýchodním a severovýchodním Přilpí a Bavorsku. Směr jejich šíření je dobře archeologicky dokumentován podobnými hrobovými celky, které vedou na jižní Moravu z jižního Přilpí a odtud v poněkud menší intenzitě dále k severnějším oblastem Evropy. Některým jedincům horákovské společnosti nelze proto evidentně upřít participaci na významném dálkovém komunikačním uzlu, ležícím podle koncentrace nově zjištěných nálezů (Brno-Horní Heršpice, Modřice, Hrušovany u Brna, Vojkovice) na jižním okraji brněnské kotliny (srv. *Kos 2004*, 289; *Čížmářová/Holubová 2011*, 324, 343).

Soubor nálezů z hrobu H 895, spadající chronologicky do období časného halštatu, je vzácným dokladem toho, že na Brněnsku nedocházelo pouze ke krátkodobému míchání a přejímání, či pouhému kopírování nadregionálních kulturních tradic, ale že tu docházelo rovněž k usazování a fyzickým pohybům obyvatelstva ze značně vzdálených končin Evropy.⁶

Následná nejednotnost vývoje keramických tvarů a její výzdoby v ostatních jihomoravských mikroregionech (mapa 1), byla potvrzena výskyty hrobů starého halštatského stupně, které byly dále rozpoznány v Uherčicích na Břeclavsku (*Stegmann-Rajtár 1992b*, Taf. 77, 78), ve Slavkově na Vyškovsku (*Dobisíková et al. 2010*) a v Prosiměřicích a Těšeticích na Znojemsku (*Stegmann-Rajtár 1992b*, Taf. 114, 115; *Golec 2005*, 473; *Podborský 1960*; *Kos 2011a*, 115, obr. 2). Co nelze povaze hrobu z Modřic upřít, je skutečnost, že jeho kera-

⁵ Garnituru kroje tvořil honosný bronzový pás sestavený s drobných bronzových kroužků, železný kruh a dva bronzové terčovité prolamované závěsy, uchycené na šňůrách skleněných a bronzových perel. V rámci HK se jedná po celku z Petrovic na Znojemsku asi o druhý nejstarší nález na Moravě s podobnou výbavou (srv. *Kos 2004*; *Stegmann-Rajtár 1992b*; 54, Taf. 112; 113:1).

⁶ Zvířecí oběť, zastoupená v hrobě H 895 turem a prasetem domácím (Peške in *Kos/Golec 2008*, 306), naznačuje pastevecký i usedlý způsob života pohřbeného (-ných?), který mohl po většinu svého života eventuálně migrovat po širším středoevropském teritoriu. Dvojitá skladba masité stravy může také souviset s kulturní rozpolceností celku, neboť početnější doklady pohřebních obětí prasete domácího jsou hlavní složkou pohřebních tradic západohalštatského okruhu, kdežto maso hovězí je podstatně více zastoupeno v oblastech halštatských skupin východních (srv. *Müller-Scheefel/Trebsche 2007*, 67, 86, Abb. 2; 13).

mická výbava s ostatními známými moravskými hrobovými celky poněkud ostře kontrastuje, což by mohlo být vysvětleno například jejich odlišnou datací, nebo rozdílnou vazbou na dálkové tepny procházející střeoevropským prostorem. Návazný vývoj časného horákovského stupně na Brněnsku, lze demonstrovat rovněž výbavou hrobu H 17 ze Znojma-Horního náměstí, který obsahoval rovněž talířovitou mísu na nožce (obr. 5:1), hlásící se k tradici „basarabského“ výzdobného stylu s analogiemi na pohřebišti sopronské skupiny kalenderberské kultury v severním Burgenlandu (*Kos 2014a*, obr. 3:2)⁷, ale také tvary srovnatelné s bavorskými.

Nálezy rázu daljsko-bosutského, basarabského a dolenského, které se projevují ve výbavách hrobů v Modřicích, nejsou na Moravě zcela ojedinělé a mají své vývojové paralely na JZ Moravě (*Stegmann-Rajtár 1992b*, Taf. 104:1; 109:1; *Nekvasil 1993*, 339, tab. 221:5). Znojemská oblast může být proto považována za území, které podléhalo, podobně jako Brněnsko, přímým (obchodním a kulturním?) vlivům vycházejícím z centrálního Podunají. Byla však od samého počátku podstatně více vystavována vlivům západohalštatské civilizace, což se později podepsalo na provenienci a technologii výzdoby a stylu vlastního zpracování keramiky (srv. obr. 6: 13-15), která se na sklonku časného halštatu projevila také v brněnské kotlině. Bavorská keramika klentnického pohřebiště ovlivnila produkci brněnské horákovské skupiny rovněž. Na základě několika nálezů mís typu Knickwandschalen z uzavřených hrobových modřických celků lze postřehnout, že vliv západohalštatského osídlení dospěl na Brněnsko z mikulovské oblasti ještě na přelomu časného a starého halštatu. Z Brněnska jsou nověji doloženy tvary keramiky a některé kovové artefakty, které na tradici klentnických hrobů evidentně navazují. Jedná se o hroby z Modřic – „Sádků“ (Rosická stavební společnost – H 23 a Skladový areál – H 801) a Hrušovan u Brna – „U Tří mostů“ (H 1), které byly prozkoumány v letech 1997 až 2008 pracovníky ÚAPP Brno (*Matějčková 1998*; *Kos 2011b*, s další literaturou). Jejich habitus tu byl ale evidentně pozměněn novým prostředím, ve kterém docházelo k vzájemnému prolínání obou halštatských okruhů.⁸ Současné poznatky navíc prokazují, že v Modřicích se uplatňovaly od časného a starého halštatu na keramice výzdobné prvky, které sem paralelně pronikaly z horního Podunají přes Linecký kraj skrze Znojemsko (srv. *Kos 2011a*), takže původní jižní směr kontaktů s Podunajím byl současně obohacován také o směr jihozápadní, který propojil Brněnsko se Znojemskem a Znojemsko s hornorakouským Podunajím. Lze konstatovat, že od časného a starého halštatu dochází na jižní Moravě k integraci některých halštatských komunit do systému organizovaného dálkového obchodu vázaného na tradiční Dunajskou cestu, což vedlo k systematickému dosídlování míst (Krumlovsko, Třebíčsko, Oslavansko, Znojemsko), na kterých se díky aktivitám některých významnějších jednotlivců zvyšovaly frekvence pohybu dálkových nebo etapových obchodníků, potažmo např. „pastevců“. Pohřebiště v Modřicích náleželo již od časného halštatu k významným lokalitám, které souvisely s osídlením, jež vykazovalo vazby na staré trasy dálkových cest, které sem směřovaly také ze severu Moravy a z východu Čech v souvislosti s tzv. Jantarovou stezkou, která mohla být primárním důvodem pronikání časných basarabských prvků z balkánsko-karpatské oblasti do regionů položených severně Dunaje. Nelze však vyloučit ani přírodní poměry, které naznačují, že na počátku halštatu mohla jižní Morava vykazovat částečnou podobnost s jižními lesostepními a lužními oblastmi, rozloženými kolem severu Karpatské kotliny, což lze nakonec interpretovat např. na základě rozšíření koňských postrojů thráko-kimmerijské tradice (srv. *Metzner-Nebelsick 1994*).

Závěrem lze vzpomenout ideu J. Nekvasila, který viděl ve zvláště zdobené amfoře z obřanského hrobu č. 169 analogii ke keramice ze Sopron-Burgstallu, čímž se tak snažil upozornit na směr, odkud mohly na Brněnsko na konci pozdní doby bronzové plynout nové kulturní impulzy, reagující na oblibu nového kovu, který měl postupně nahradit díky své houževnatosti všudepřítomný bronz (*Nekvasil 1987*, 115).⁹

⁷ I když nás vedou kulturní tendence basarabského stylu z Brněnska do prostoru Karpatské kotliny, morfologická stavba znojemské mísy poukazuje evidentně ještě na mohylové tradice jihočeské oblasti (srv. např. mísa z Horušan: *Pare 1999b*, 345, Fig. 10:16), nebo podstatně bližší tradici kultury jihoněmeckých popelnicových polí v Dolním Bavorsku (např. Kelheim – hroby č. 220, 239, 269 a 292, 297: *Pfauth 1998*, Taf. 170:7; 180:8; 190:6; 195:5; 196:15, 18). cházíme podobnou výzdobu ještě na pyxidě s pokličkou z Ipavčevy gomily z Poštely, odkud pochází rovněž mísa se stupňovitou profilací, kterou lze za jistých okolností považovat eventuelně za západní element vtroušený do skupiny Martijanec-Kaptol ze svého severního sousedství (srv. *Teržan 1990*, 442, Tab. 66:9, 25)

⁸ V Modřicích byla keramika jihobavorsko-klentnické tradice nalezena v několika časně středověkých hrobech, které vytvářely na pohřebišti nápadnou kumulaci oválného tvaru. Díky jejich dispozici nelze vyloučit, že slovanské hroby využily násypu halštatské mohyly, kde zničily plitce uložený žárový hrob, jehož inventář byl následně rozptýlen do jejich zásypů. V Hrušovanech byly nalezeny v hrobě H 1 v poloze in situ bronzové kalotovité knoflíky s rovným páskovým uchem, které zde byly součástí kroje pohřbeného velmože (*Kos 2011b*, 178, obr. 3:46). Knoflíky tohoto typu (srv. *Metzner-Nebelsick 2002*, 450, Abb. 200), korespondují s tvary z klentnického hrobu č. 78, které považuje S. Stegmann-Rajtárová za součásti jezdeckého postroje (*Stegmann-Rajtár 2009*, 240). Vzhledem k absenci dalších charakteristických součástí doplňujících obvykle běžný koňský postroj, např. udidel, průvleček, návlček nebo postranic, lze u těchto knoflíků v klentnickém celku podobnou funkci nejspíše vyloučit.

⁹ Neobvykle zdobenou amforou z podolského hrobu č. 169 z Brna-Obřan se zabývala podrobněji S. Stegmann-Rajtárová, která spatřuje její původ v prostředí lužické kultury na JZ Slovensku (*Paulík 1964*, 174, obr. 7:5, 16; *Stegmann-Rajtár 1986*).

LITERATURA

- Adámek 1961 – F. Adámek: Pravěké hradisko u Obřan. Brno 1961.
- Balen-Letunić 1996 – D. Balen-Letunić: Novi kasnobrončanodobni lokaliteti sa zagrebačkog područja, In: Archeološka istaživanja u Zagrebu i zagrebačkoj regiji, Izdanja HAD-a 17 (1992), Zagreb 1996, 13-27.
- Bouzek 2006 – J. Bouzek: Macedonian Bronzes – 30b Years Later, *Folia Archaeologica Balkanica* 1, Skopje 2006, 97-111.
- Brosseder 2004 – U. Brosseder: Studien zur Ornamentik hallstattzeitlicher Keramik zwischen Rhönetal und Karpatenbecken, *Universitätsforschungen zur prähistorischen Archeologie* 106. Bonn 2004.
- Czybora 2001 – I. Czybora: Die ältere Eisenzeit türkisch Thrakiens und Südostbulgariens, Inaugural-Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades, Am Fachbereich Geschichts- und Kulturwissenschaften der Freien Universität Berlin. Berlin 2001.
- Čižmář et al. 2000 – M. Čižmář/K. Geislerová/J. Unger (ed.): Výzkumy Ausgrabungen 1993 – 1998. Brno 2000.
- Čižmářová/Holubová 2011 – J. Čižmářová/Z. Holubová: Pod nadvládou železa, In: R. Procházka (ed.): Dějiny Brna 1. Od pravěku k ranému středověku, Brno 2011, 321-399.
- Dobiat 1980 – C. Dobiat: Das hallstattzeitliche Gräberfeld von Kleinklein und seine Keramik. Schild von Steier. Beiträge zur steirischen Vor- und Frühgeschichte und Münzkunde, Beiheft 1. Graz 1980.
- Dobiat 1981 – C. Dobiat: Die Hallstattnekropole bei Kleinklein um Sulmtal, In: Die Hallstattkultur. Bericht über das Symposium in Steyer 1980 aus Anlass der Internationalen Ausstellung des Landes Oberösterreich. Linz 1981, 185-204.
- Dobisíková et al. 2010 – M. Dobisíková/M. Geisler/J. Kala/P. Kos/B. Mikulková/D. Parma: Halštatské pohřebiště ze Slavkova u Brna (okr. Vyškov). In: Popelnicové polia a doba halštatská. Nitra 2010, 57-99.
- Dular 1991 – J. Dular: Die vorgeschichtlichen Nekropolen in der Umgebung von Vinji Vrh oberhalb von Bela Cerkev (Šmarjeta II). *Catalogi et monographiae* 26. Ljubljana 1991.
- Dular 2003 – J. Dular: Die hallstattzeitlichen Nekropolen in Dolenjsko. Ljubljana 2003.
- Eibner-Persy 1980 – A. Eibner-Persy: Hallstattzeitliche Grabhügel von Sopron (Ödenburg), *Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland*, Heft 62, Eisenstadt 1980.
- Fojtík/Parma 2013 – P. Fojtík/D. Parma: Doba bronzová, in: K. Geislerová/D. Parma (ed.): Výzkumy – Ausgrabungen, Brno 2013, 52-71.
- Frey 1969 – O. H. Frey: Die Entstehung der Situlenkunst. *Römisch-Germanische Forschungen* 31. Berlin 1969.
- Frey et. al 1987 – O. H. Frey/H. Roth/C. Dobiat (ed.): Glasperlen der vorrömischen Eisenzeit II (nach Unterlagen von Th. E. Haevernick). *Marburger Studien zur vor- und Frühgeschichte* Band 9. Marburg/Lahn 1987.
- Gabrovec 1999 – S. Gabrovec: 50 Jahre Archäologie der älteren Eisenzeit in Slowenien. *Arch. Vestnik* 50, 1999, 145-188.
- Golec 2003 – M. Golec: Horákovská kultura v těšetickém mikroregionu, Těšetice-Kyjovice 6. Brno 2003.
- Golec 2005 – M. Golec: Horákovská kultura, Rkp. dizert. práce uložený v ÚAM FF MUB. Brno 2005.
- Golec 2007 – M. Golec: Chronologie horákovské kultury aneb stupně v pohybu. *Pravěk N. Ř.* 15, (2005) 2007, 419-446.
- Guštin 1977 – M. Guštin: Beiträge zu den vorgeschichtlichen Verbindungen zwischen Slowenien und Basarabi. *Apulum* 15, 1977, 155-168.
- Hughes 1994 – R. Hughes: Archäologische Untersuchungen zum Übergang von der Bronze- zur Eisenzeit in Schirndorf, Lkr. Regensburg, In: Archäologische Untersuchungen zum Übergang von der Bronze- zur Eisenzeit zwischen Nordsee und Kaukasus. *Regensburger Beiträge zur prähistorischen Archäologie* 1, Bonn 1994, 141-164.
- Chytráček/Metlička 2003 – M. Chytráček/M. Metlička: Fragen zu Kontinuität und Diskontinuität in der spätbronze- und hallstattzeitlichen Besiedlung in Westböhmen. In: J. Davis-Kimball/E. M. Murény/L. T. Korsakova (eds.): *Archäol. Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West. u. Südböhmen*, 12. Treffen 19. bis 22. Juni 2002 in Cheb. Radhen/Westf. 2003, 87-108.
- Jiráň/Moucha 1992 – L. Jiráň/V. Moucha: Knovízská sídliště a bylanský žárový hrob v Uhách (okr. Kladno), *Archeologické rozhledy* 44, 1992, 366-373.
- Kalicz-Schreiber 2010 – R. Kalicz-Schreiber: Rin Gräberfeld der Spätbronzezeit von Budapest-Békásmegyer. Budapest 2010.
- Kašuba 2007 – M. Kašuba: Zur Entstehung der Basarabi-Kultur in Osteuropa. In: *Scripta praehistorica in honorem Biba Teržan*. Situla 44, 2007, 369-380.
- Kos 2004 – P. Kos: Pohřby žen z doby halštatské v Modřicích u Brna, Popelnicová pole a doba halštatská. Příspěvky z VIII. konference v Českých Budějovicích 22.-24. 9. 2004. *Arch. Výzkumy Jižné Čechy, Supplementum* 1, 2004, 271-292.

- Kos 2011a* – P. Kos: Hrob H 1800 z Modřic – doklad interakcí mezi oblastmi Moravy, Bavorska a JV Přälplím v době halštatské. *Pravěk NŘ* 19, (2009) 2011, 113-159.
- Kos 2011b* – P. Kos: Halštatské hroby z Hrušovan u Brna, In: R. Korený (ed.): Doba popelnicových polí a doba halštatská. Příspěvky z XI. Konference, Příbram 7.–10. 9. 2010. Podbrdsko – Miscelanea 2, Příbram 2011, 173-184.
- Kos 2014a* – P. Kos: Dva hroby z počátku doby halštatské ze Znojma (S antropologickým posudkem J. Kaly). In: V. Furmánek (ed.): Josef Vladár. Zborník k osemdesiatym narodeninám, Nitra 2014 – v tisku.
- Kos 2014b* – P. Kos: Römerzeitliches Gräberfeld in Modřice. In: B. Komoróczy (ed.): Archeologie barbarů 2011. Sociální diferenciace barbarských komunit ve světle nových hrobových, sídlištních a sběrových nálezů. Spisy AÚ AV ČR Brno 44, Brno 2014 – v tisku.
- Kos/Golec 2008* – P. Kos/M. Golec: Hrob č. K 895 v Modřicích u Brna. „Proces smíchání horákovské a kalenderberské materiální kultury“. *Pravěk NŘ* 17, (2007) 2008, 301-328.
- Kossack 1959* – G. Kossack: Südbayern während der Hallstattzeit. RGF 24, Berlin 1959.
- Ložnjak-Dizdar 2004* – D. Ložnjak-Dizdar: Odnos daljske i bosutske grupe na prostoru hrvatskog Podunavlja početkom starijega željeznog doba. *Pril. Inst. arheol. Zagrebu* 21, 2004, 19-35.
- Matějčková 1998* – A. Matějčková: Modřice 1997 (okr. Brno-venkov) – „Rosická stavební“. ÚAPP Brno, NZ č. 95/05, Brno 1998.
- Metzner-Nebelsick 1992* – C. Metzner-Nebelsick: Gefäße mit basaraboider Ornamentik aus Frög, In: A. Lippert/K. Spindler (ed.): Festschrift zum 50jährigen Bestehen des Institutes für Ur- und Frühgeschichte der Leopold-Franzens-Universität Innsbruck. Kommission bei Dr. Rudolf Habelt GmbH, Bonn 1992, 349-383.
- Metzner-Nebelsick 1997* – C. Metzner-Nebelsick: Hallstattzeitliche Zentren in Südostpannonien. In: Chronologische Fragen der Eisenzeit, Tagung Keszthely 1994. *Zalai Múz.* 8, 1997, 9-26.
- Metzner-Nebelsick 2002* – C. Metzner-Nebelsick: Der „Thrako-Kimmerische“ Formenkreis aus der Sicht der Urnenfelder- und Hallstattzeit im südöstlichen Pannonien. Teil 1-2, VF 23, Rahden/Westf. 2002.
- Metzner-Nebelsick 2004* – C. Metzner-Nebelsick: Die früheisenzeitliche Trensentwicklung zwischen Kaukasus und Mitteleuropa, in: D.-W. R. Buck/C. Dunning/P. Ettel/M. Gedl/H. Hennig/R. Hughes/G. Kossack/W. Kubach/C. Metzner-Nebelsick/L. D. Nebelsick/A. Reichenberger/H. Reim/T. Ruppel/V. Rychner/V. Šaldová/P. Schauer/A. Simons/G. Tomedi/W. Torbrügge (ed.): Archäologische Untersuchungen zum Übergang von der Bronze- zur Eisenzeit zwischen Nordsee und Kaukasus. Bonn 2004, 384-450.
- Metzner-Nebelsick 2012* – C. Metzner-Nebelsick: Social Transition and Spatial Organisation : The Problem if the Early Iron Age Occupation if the Strongholds in Northeas Hungary. In: P. Anreiter/E. Bánffy/L. Bartosiewicz/W. Meid/C. Metzner-Nebelsick (ed.): Archaeological, Cultural and Linguistic Heritage. Festschrift for Erzébet Jerem in Honour of the 70th Birtday. Budapest 2012, 425-448.
- Mihovilić 2001* – K. Mihovilić: Nezakci. Monografije i katalozi 11. Pula 2001.
- Mitrevski 2007* – D. Mitrevski: Pogrebuвання na svešteničkite vo železno vreme vo Makedonia. In: Scripta praeistorica in honorem Biba Teržan. *Situla* 44, 2007, 563-582.
- Müller-Karpe 1962* – H. Müller-Karpe: Zur Stadtwerdung Roms. Mitt. DAI. Römische Abteilung 8, Ergänzungsheft. Berlin 1962.
- Müller-Scheeßel/Trebsche 2007* – N. Müller-Scheeßel/P. Trebsche: Das Schwein und andere Haustiere in Siedlungen und Gräbern der Hallstattzeit Mitteleuropas. *Germania* 85, 2007, 61-94.
- Nebelsick 1994* – L. D. Nebelsick: Der Übergang von der Urnenfelder- zur Hallstattzeit am nördlichen Ostalpenrand und im nördlichen Transdanubien, In: P. Schauer (ed.): Archäologische Untersuchungen zum Übergang von der Bronze- zur Eisenzeit zwischen Nordsee und Kaukasus. Regensburger Beiträge zur prähistorischen Archäologie 1. Bonn 1994, 307-363.
- Nebelsick 1997* – L. D. Nebelsick: Die Kalenderberggruppe der Hallstattzeit am Nordostalpenrand. In: Hallstattkultur im osten Österreichs. St. Pölten 1997, 9-128.
- Nekvasil 1982* – J. Nekvasil: Pohřebiště lužické kultury v Moravičanech. *Fontes Archaeologicae Moraviae* 14/1-2. Brno 1982.
- Nekvasil 1987* – J. Nekvasil: Mähren in der Hallstattzeit. Mitt. Österreichischen Arbeitsgemeinschaft für Ur- u. Frühgesch. 37, 1987, 115-120.
- Nekvasil 1993* – J. Nekvasil: Před branami historie (starší doba železná – halštatská). In: V. Podborský (ed.): Pravěké dějiny Moravy. Vlastivěda moravská, NŘ 3, Brno 1993, 333-379.
- Pare 1998* – F. E. Ch. Pare: Beiträge zum Übergang von der Bronze- zur Eisenzeit in Mitteleuropa. Teil I: Grundzüge der Chronologie im östlichen Mitteleuropa (11.-8. Jahrhundert v. Chr.). *Jahrb. RGZM* 45/1, 1998, 293-433.

- Pare 1999a* – F. E. Ch. Pare: Beiträge zum Übergang von der Bronze- zur Eisenzeit in Mitteleuropa. Teil II: Grundzüge der Chronologie im westlichen Mitteleuropa (11.-8. Jahrhundert v. Chr.). *Jahrb. RGZM* 46/1, 1999, 175-315.
- Pare 1999b* – F. E. Ch. Pare: Weights and Weighing in Bronze Age central Europe. In: *Eliten in der Bronzezeit: Ergebnisse zweier Kolloquien in Mainz und Athen* 2. Römisch-Germanisches Zentralmuseum 43, Mainz 1999, 421-514.
- Parma 2011* – D. Parma: Příspěvek k topografii osídlení katastru Modřic v době bronzové. *Pravěk NŘ* 19, (2009) 2011, 65-107.
- Parzinger 1988* – H. Parzinger: Chronologie der Späthallstatt- und Früheisenzeit, Studien zu Fundgruppen zwischen Mosel und Save. Quellen und Forschungen zur prähistorischen und provinzialrömischen Archäologie. *Acta Humaniora*, Weinheim 1988.
- Patek 1974* – E. Patek: Preskythische Gräberfeld in Ostungarn. In: B. Chropovský (ed.): Symposium zu Problemen der jüngeren Hallstattzeit in Mitteleuropa. Bratislava 1974, 337-362.
- Patek 1993* – E. Patek: Westungarn in der Hallstattzeit. *Acta Humaniora* 7, Weinheim 1993.
- Paulík 1964* – J. Paulík: Význam ľudu severných „popelnicových“ polí pre vnútrokarpatský vývoj. In: *Sborník k šesťdesiatym narodeninám dr. Ludmily Kraskovskej, CSc. (I. časť)*. Štud. Zvesti AÚ SAV 13, Nitra 1964, 163-179.
- Pfauth 1998* – U. Pfauth: Beiträge zur Urnenfelderzeit in Niederbayern. In: P. Schuer (ed.): *Materialien zur Bronzezeit in Bayern* 2. Bonn 1998.
- Pichlerová 1969* – M. Pichlerová: Nové Košariská. Kniežacie mohyly zo staršej doby železnej. Bratislava 1969.
- Podborský 1960* – V. Podborský: Halštatské pohřebiště v Těšeticích na Moravě. *Arch. Rozhledy* 12, 1960, 643-650.
- Podborský 1970* – V. Podborský: Mähren in der Spätbronzezeit und an der Schwelle der Eisenzeit. Brno 1970.
- Podborský 1974* – V. Podborský: Die Stellung der süd-mährischen Horákov-Kultur im Rahmen des danubischen Hallstatt. In: B. Chropovský (ed.): Symposium zu Problemen der jüngeren Hallstattzeit in Mitteleuropa der jüngeren Hallstattzeit. Bratislava 1974, 371-426.
- Podborský 1980* – V. Podborský: Dvě nová halštatská pohřebiště na jižní Moravě. *Sborník prací Fil. Fak. Brno* E 25, 1980, 75-124.
- Podborský 1996* – V. Podborský: Postavení obřanského Hradiska v době popelnicových polí ve středoevropském regionu. *Pravěk NŘ* 4, (1994) 1996, 205-232.
- Podborský 2002* – V. Podborský: Výpověď bohatých hrobů horákovské kultury. In: P. Čech/Z. Smrž (ed.): *Sborník Drahomíru Kouteckému*. Most 2002, 167-176.
- Popović 1981* – D. Popović: Keramika starijeg gvozdenog doba u Sremu. *FontArchJug* 4, Beograd 1981.
- Preložnik et al. 2006* – A. Preložnik/M. S. Sučević/S. Seidel 2006: Catalogo degli oggetti. In: D. Darovec (ed.): *Annales Mediterranea* A cura di: Mitja Guštin, Piceni ed Europa. Catalogo della mostra. Koper 2006, 27-68.
- Rebay 2006* – K. C. Rebay: Das hallstattzeitliche Gräberfeld von Statzendorf in Niederösterreich. Möglichkeiten und Grenzen der Interpretation von Sozialindexberechnungen. Bonn 2006.
- Rebay 2007* – K. C. Rebay: Plotting Social Change: Burial Rites, Space and Status at the Cemetery of Statzendorf (Austria) in the beginning of the Early Iron Age. In: R. B. Salisbury/D. Keeler (ed.): *Space – Archaeology's Final Frontier? An Intercontinental Approach*. Cambridge 2007, 135-156.
- Romsauer 1999* – P. Romsauer: Zur Frage der Westgrenze der Mezöcsát-Gruppe. In: E. Jerem/I. Poroszlai (ed.): *Archaeology of the Bronze and Iron Age. Proceedings of the International Archaeological Conference Százhalombatta*, 3.-7. October 1996. Budapest 1999, 167-176.
- Říhovský 1966* – J. Říhovský: Počátky mladší (podolské) fáze středodunajského okruhu kultury popelnicových polí. *Pam. Arch.* 2, 1966, 459-534.
- Říhovský 1970* – J. Říhovský: Halštatské hroby na pohřebišti v Klentnici. In: *Sborník J. Poulíkovi k šedesátinám*. Brno 1970, 43-54.
- Říhovský 1979* – J. Říhovský: Die Nadeln in Mähren und im Ostalpengebiet (von der mittleren Bronze- bis zur älteren Eisenzeit). *PBF* 13/5, München 1979.
- Říhovský 1982* – J. Říhovský: Das Urnengräberfeld von Podolí. *Fontes Archaeologiae Moravicae* 15, Brno.
- Salaš 1993* – M. Salaš: Kultura středodunajských popelnicových polí. In: V. Podborský et al.: *Pravěké dějiny Moravy. Vlastivěda moravská NŘ* 3. Brno 1993, 286-301.
- Salaš 1995* – M. Salaš: Susanne Stegmann-Rajtár, Spätbronze- und früheisenzeitliche Fundgruppen des mittleren Donauebietes. *Ber. RGK* 73, 1992, 1993, 29-179, Taf. 1-31; recenze: *Pravěk NŘ* 3 (1993), Brno 1995, 339-342.
- Salaš 2011* – M. Salaš: Společnost organizované moci v mladší a pozdní době bronzové. In: R. Procházka (ed.): *Dějiny Brna B1, Od pravěku k ranému středověku*. Brno 2011, 268-319.

- Stegmann-Rajtár 1986* – S. Stegmann-Rajtár: Neuerkenntnisse zum Grab 169 von Brno-Obřany (Mähren). In: Hallstatt Kolloquium Veszprém 1984. Mitteilungen des Archäologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften, Beiheft 3. Budapest 1986, 211-219.
- Stegmann-Rajtár 1992a* – S. Stegmann-Rajtár: Spätbronze- und früheisenzeitliche Fundgruppen des mittleren Donaubeckens. Sonderdruck aus Ber. RGK 73, 1992, 29-179.
- Stegmann-Rajtár 1992b* – S. Stegmann-Rajtár: Grabfunde der älteren Hallstattzeit aus Südmähren. Košice 1992.
- Stegmann-Rajtár 2009* – S. Stegmann-Rajtár: Von Bayern bis nach Südmähren: Zur Verbreitung westlicher Gefäßformen in Gräbern der südmährischen Hallstattkultur. In: Zwischen Münchshöfen und Windberg. Gedenkschrift für Karl Böhm, Internationale Archäologie. Studia honoraria – Band 29, Rahden/Westf. 2009, 227-246.
- Stuchlík 1975* – S. Stuchlík: Halštatské a věteřovské sídliště v Medlově (okr. Brno-venkov). Přehled výzkumů (1974) 1975, 29-30.
- Šaldová 1994* – V. Šaldová: Archäologische Untersuchungen zum Übergang von Bronze- zur Eisenzeit in Böhmen. In: P. Schauer (Hrsg.): Archäologische Untersuchungen zum Übergang von der Bronze- zur Eisenzeit zwischen Nordsee und Kaukasus. Regensburger Beiträge zur prähistorischen Archäologie 1, 1994, 293-306.
- Štrof 1996* – A. Štrof: Das hallstattzeitliche Gräberfeld in Vojkovice (Bez. Brno-venkov). Pravěk NŘ 5 (1995) 1996, 203-208.
- Teržan 1990* – B. Teržan: The Early Iron Age in Slovenian Styria. Ljubljana 1990.
- Torbrügge 1979* – W. Torbrügge: Die Hallsattzeit in der Oberpfalz I, Auswertung und Gesamtkatalog, ein Text- und ein Tafelband. Hrsg. von Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege. Abt. für Vor- und Frühgeschichte. Kallmütz/Opf. 1979.
- Torbrügge 1992* – W. Torbrügge: Die frühen Hallstattzeit (Ha C) in chronologischen Ansichten und Notwendige Randbemerkungen. Teil II. Der sogenannte östliche Hallstattkreis. Jahrb. RGZM 39, 1992, 425-614.
- Tvrđý 2007* – Z. Tvrđý: Kritika pramenů a možnosti interpretace fyzické antropologie dětí a nedospělých jedinců, antropologická terminologie. In: E. Čermáková/M. Golec/T. Trubačová/Z. Tvrđý (ed.): Kam zmizely horákovské děti?. Štud. Zvesti AÚ SAV 42, 2007, 32-33.
- Venclová et al. 2008* – N. Venclová/P. Drda/M. Chytráček/D. Koutecký/J. Michálek/V. Vokolek: Doba halštatská – Archeologie pravěkých Čech 6. Praha 2008.
- Vokolek 1999* – V. Vokolek: Východočeská halštatská pohřebiště. Pardubice 1999.
- Vulpe 1965* – A. Vulpe: Zur mittleren Hallstattzeit in Rumänien (Die Basarabi-Kultur). Dacia 9, 1965, 105-132.
- Walter 2010* – G. Walter: „Brandgräber der Hallstattkultur“ aus Mannersdorf an der March. Diplomarbeit am Universität Wien. Wien 2010.

ZUR PRÄZISIERUNG DER DATIERUNG VOM GRAB H 895 AUS MODŘICE (BEITRAG ZU ANFÄNGEN DER ENTWICKLUNG DER HORÁKOVSKÁ-KULTUR IN DER REGION VON BRNO)

PETR KOS

Im Jahr 2009 (*Kos/Golec 2008*) wurde der archäologischen Öffentlichkeit das Brandgrab H 895 aus Modřice vorgestellt. Das Grab war ein Bestandteil der ausgedehnten birituellen Nekropole mit fast einhundert Gräbern, welche teilweise in den Jahren 2003-2009 in den Lagen „Sádky“ und Rybníky“ SW von Modřice im Bz. Brno-venkov untersucht wurde. Zum Gegenstand seiner Publizierung wurde der Fund einer unüblichen keramischen Ausstattung, welche Anzeichen ihrer Verwandtschaft mit der Kalenderberg Kultur aufwies. Nach der anthropologischen Analyse von M. Bobisíková konnte man das Alter und auch nicht das Geschlecht des Toten bestimmen (vgl. *Kos/Golec 2008*, 305-306). Damals war der Komplex als Nachweis eines Prozesses verstanden, bei dem es zur Vermischung der materiellen Kultur der Horákov Kultur mit der Kalenderberg Kultur kam und das Grab im Rahmen des Gräberfelds für einzigartig erklärt wurde.

In den folgenden Jahren kam es zur Fundmaterialrevision von der ganzen untersuchten Nekropole, wobei festgestellt wurde, dass das Grab H 895 durch seine keramische Ausstattung zur Gruppe ähnlicher Komplexe gehört, die evidente Zeichen langzeitigerer chronologischer Entwicklung erweisen (z. B. Gräber Modřice Immo H 2 und H 818: vgl. *Čižmář et al. 2000*, 186; *Kos 2004*). Aus diesem Grund entschied sich der Autor die älteren Annahmen ergänzend zu rekonstruieren und zu neuer Analyse des Fundmaterials

herantreten, dessen Beitrag die Präzisierung der Datierung vom Komplex und die Beleuchtung einiger möglicher Prozesse ist, die den Grabritus und die Entstehung der Horákov Kultur begleiten könnten.

Vom Grab H 895 wurden zwei Fundgruppen ausgegliedert, welche von unbekannten Prozessen aussagen, die sich auf der Endgestaltung der Grabausstattung unterschreiben. In die ältere Gruppe (Sequenz I) wurden Funde eingegliedert, welche außerhalb der Grabkammer gefunden wurden, aber noch am Boden der Grabgrube lagen, in welche die hölzerne Grabkammer erst nachträglich eingesetzt wurde. Die jüngere Gruppe (Sequenz II) wurde durch Funde gebildet die in Situ im Innenraum der hölzernen Grabkammer lagen, nach welcher am Boden des Grabes ein seichtes Fundamentgräbchen erhalten blieb.

Die Analyse der Keramik der ersten Objektgruppe (I) erbrachte die Feststellung, dass diese nur Keramik bildet die vereinzelte Analogien in der Podoler Kultur von der zentralen Brünner Gegend hat (Brno-Obřany – Hradisko, Obj. Nr. LXV: vgl. *Adámek* 1961, 57, tab. XLIII:3), und die aufgrund seines Begleitinventars noch in die Podoler Kultur Ha B1 eingereiht sein könnten. Dank dem einzigartigen becherartigen Gefäß mit plastischer Verzierung auf hohem Fuß kann man beim Komplex aus Modřice von einer Beeinflussung durch dem Basarabi-Verzierungsstil nachdenken, deren Vergleichsfunde aus Rumänien stammen (Basarabi I: Vor-Basarabi-Gruppen, 10. - 9. Jahrhundert vor Chr.) wo sein Vorkommen im Raum von Transylvanien verzeichnet ist (z. B. Popești-Nucet: *Vulpe* 1965, 116, Abb. 7:6), oder im unteren Donauraum in Oltenien (Typ Basarabi: *Czybora* 2001, 66, 69-70, Abb. 12:4; 15).

Es handelt sich um die Kombination Technologischer- und Verzierungselemente, die von seiner östlichen Nachbarschaft auch die Kultur Este übernahm, wo verschiedene ähnliche Keramikformen auf extrem hohen Füßen völlig dominant sind (z. B. Este – Grab Ricovero 151: vgl. *Metzner-Nebelsick* 1992, 358, 361, Abb. 6:5; mehr dazu *Frey* 1969). Zu den Schüsseln mit facettiertem Rand die mit plastischen Vorsprüngen unter dem Rand versehen sind, von denen eine auch in der ersten Fundgruppe gefunden wurde, kann man ältere Vergleichsfunde im Raum zwischen Niederösterreich (z. B. Mannersdorf) und Batina (Kulturgruppe Dalj) in Nordserbien anführen (vgl. *Metzner-Nebelsick* 2002, 654, 684, 690, Katalog-Abb. 15:2; 22:7; 24:6; Taf. 7:2, 4; 24:10; 45:8; *Pare* 1998, 395, Abb. 41:11). Ihre Vertretung durch einfachere Formen hat ihren festen Platz wie im Inhalt der Basarabi-Kultur, so im Gebiet mit der Verbreitung der Mitteldonauländischen-Urnenfelder-Kultur, in welche auch Südmähren gehörte (*Říhorský* 1966).

Die zweite Keramikgruppe (II) trug schon Zeichen mit Merkmalen der abklingenden Urnenfelderkultur und der beginnenden Hallstattkultur. Ihre Zusammensetzung ist von zweier Arten. Kulturell handelt es sich um osthallstatt und westhallstatt Komponenten. Die erste inkliniert durch seine Formen noch zur Gruppe älterer Gegenstände die Außerhalb der Grabkammer (I) gefunden wurden, wodurch sie klar ihr ursprüngliches Milieu demonstriert, in welches nachfolgend Impulse der Westhallstatt-Kultur durchgedrungen sind, die das ursprüngliche Aussehen der keramischen Beigaben verändert hat. Amphore, becherförmiges Gefäß und tellerartige Fußschüssel-die eine reiche kannelierte Verzierung im Form eines Sparrenmusters trägt, haben ihre Parallelen in Pannonien, Transylvanien, Oltenien, und wir finden sie auch im nordpontischem Gebiet im Flussgebiet von Dněstr (z. B. die Fundstelle Glinjeni; Gruppe Basarabi-Șoldănești), wo es sich um eine Variante der Keramik vom Kulturkomplex Basarabi handelt, welche sich hier im 8. Jahrhundert vor Chr. entwickelt hatte (*Kašuba* 2007, 373-374, Abb. 3:16; Batina Gradac: *Metzner-Nebelsick* 2002, 47:5). Das zweite Element der zweiten keramischen Gruppe des Grabes stellt die Keramik dar, welche man schon von einigen Gräbern vom südmährischen Klentice (H 78 und 114) ableiten kann, welche aufgrund süddeutscher Analogien zuverlässig in die frühe Hallstattzeit eingereiht werden (vgl. *Stegmann-Rajtár* 2009; in Mähren die Stufe Ha C1a nach *Golec* 2007).

Zum Grab H 895 aus Modřice können wir zeitlich die Komplexe aus Sopron-Burgstall (Hügelgrab Nr. 83/1971) und Loretto (Grab Nr. 18) zuordnen, die zu typischen Nachweisen zahlreicherer Durchdringung von Basarabi-Verzierung ins breitere Ostalpengebiet vom Gebiet ihrer ursprünglichen Verbreitung im westkarpatischen Gebiet und im rumänischen Oltenien gehören (*Nebelsick* 1994, 358, Abb. B; 1997, 40, 71-77, Abb. 11, 25:1-2; 26; *Metzner-Nebelsick* 1992, 373. Kart. 5). Wie die Grabinventare aus Brno-Obřany und unweitem Podolí belegen, die bisher für Repräsentanten der frühem Hallstatt-Kultur die sich von der Podolí-Unterlage entwickelte gehalten wurden (*Nekvasil* 1993; *Pare* 1998; *Golec* 2005), es handelt sich nicht um Nachfolger der örtlichen Kulturtraditionen, aber um neue „Einwanderer“, die die Westhallstatt-Kultur mit dem Ursprung in Bayern übernehmen, welche ins Brno-Gebiet durch zwei Richtungen vom südmährischen Thayaraum – vom Znojmo-Gebiet und Mikultov-Gebiet sich ausgedehnt hatte (*Stegmann-Rajtár* 2009; *Kos* 2014a). Während die Grabausstattungen aus Klentice reine Äußerungen der niederbayrischen Gruppe der Westhallstatt-Kultur tragen, treffen in Znojmo und Modřice die westpfälzischen Keramikformen mit basarabischen aufeinander, welche in ihren Inhalt auch die Kalenderberg-Kultur in Burgenland übernahm. Für eine der möglichen heimischen Äußerungen der frühen Hallstatt-Kultur kann man das Brandgrab H 3819 aus Modřice bezeichnen, welches Keramik der Stillfried-Podolí-Gruppe, der Plátěnice Kultur und der

bayrischen Westhallstattkultur beinhaltet, die ein wichtiger Beweis vom kontinuierlichen Dahinleben der örtlichen Bevölkerung aus der späten Bronzezeit in die Hallstattzeit sein könnte (obr. 2:17-23). Dieses Grab kann man ehesten mit der älteren Phase des Grabes H 895/1 korrelieren, welches eventuell der Fortsetzer vom Komplex H 1/1974 aus Podolí sein könnte (obr. 2:14-16), und welcher von M. Golec an den Hallstattanfang gereiht wurde (Golec 2005). Dank diesen Umständen kann man zur Bildung des chronologischen Schema kommen, wann man beide Gräber aus Brno-Obřany (H 140 a 169; obr. 2:1-13) noch ans Ende der Stufe Ha B2/3 einreihen kann, das Grab H 1/1974 aus Podolí in die Spannweite Ha B3/Ha C1a und die Gräber H 3819 und 895 schon eindeutig in Ha C1a. Dank der Zwiespalt des Komplexes H 895 in zwei Phasen (wahrscheinlich Bestattungssequenz) die mit dem H 3819 vergleichbar ist, kann man die Existenz von zwei Entwicklungsphasen der Hallstattstufe der Horákov Kultur andeuten, welche man im älteren Abschnitt noch um Komplexe H 78 und 114 aus Klentice, und im jüngeren Abschnitt um neue Komplexe H 17/1 und 20/2 aus Znojmo-Horní náměstí ergänzen kann (Stegmann-Rajtár 1992b; Kos 2014a).

Die Analyse der keramischen Ausstattungen von frühhallstattzeitlichen Gräbern aus Modřice, Klentice und Znojmo, berechtigt noch nicht das Vorkommen von Eisengegenständen in Gräbern von Brno-Obřany am Ende der Stufe Ha B2/3 zur Einordnung in die Frühhallstattzeit, wie das Ch. Pare getan hat (Pare 1998), aber weist auf die entwickelten Interaktionen mit dem Balkan hin, welche sich in Brno-Gebiet in den Ausstattungen der Gräber schon bei den Trägern der Podolská-Kultur offenbart haben (vgl. Podborský 1970). Das Grab H 895 aus Modřice dokumentiert Kulturveränderungen, welche nach dem Ende der Bronzezeit gefolgt haben und welche am Anfang der Geburt der Brno-Gruppe der Horákov Kultur standen. Es ist evident, dass die Anfangsentwicklung, welche sich zum Vorteil des Podoler-Volkes begeben hat, plötzlich durch den Zuschub neuer sozialer Gruppen mit dem Ursprung im Ostalpenraum und an der oberen Donau unterbrochen wurde. Das Frühstadium der Horákov Kultur im Brno-Gebiet ist also mit hoher Wahrscheinlichkeit erst das Ergebnis des Zusammenwirkens von Minimum vier Kulturelementen: 1) Elemente des heimischen Podolí-Volkes; 2) des Platěnicer-Elements; 3) des späten thrako-kimmerisch/basarabischen Elements und 4) des westhallstattzeitlich bayrisch protokeltischen Elements.

Am Gräberfeld in Modřice kann man jetzt dank der Abgrenzung der Komplexe der frühhallstattzeitlichen Stufe Gräber erkennen, welche zur älteren Horákov-Stufe Ha C1b gehören (Golec 2007). Gräber aus dieser Zeit war es früher in Südmähren sehr problematisch zu unterscheiden und sie stellten einen beträchtlichen Nachteil für das Studium des südmährischen Hallstatt dar, welcher sich zumeist bei der Datierung nur auf arme Komplexe der Stufe Reinecke Ha C2-D1 beschränkte (Golec 2005; Kos 2011a; 2011b).

Petr Kos

Ústav archeologické památkové péče Brno, v.v.i.

Kaloudova 30

614 00 Brno

kos@uapp.cz